

13. OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA

13. OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA

El Conveni europeu del paisatge insta les diverses societats europees a definir uns objectius de qualitat paisatgística. Com a punt d'encontre entre les aspiracions de la ciutadania, l'opinió dels experts i les polítiques públiques en relació amb el paisatge, els objectius de qualitat paisatgística plasmen, de manera fidedigna i després d'un intens procés de consulta i participació pública, la meta final que una societat es marca en termes de millora dels seus paisatges. El mateix Conveni els defineix com la plasmació, per part de les administracions públiques, de les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn. Els objectius de qualitat paisatgística responen a la pregunta, tan senzilla i complexa alhora: "Quin paisatge volem?".

Més enllà de la incidència que tinguin en els instruments propis de la planificació territorial, urbanística o sectorial, els objectius de qualitat paisatgística també tenen la funció d'incrementar la consciència ciutadana en relació amb el paisatge. Els objectius de qualitat paisatgística han d'actuar de guia i de marc de referència no només per a l'administració, en qualsevol dels seus nivells, sinó també per al conjunt de la ciutadania, tant en l'àmbit del que habitualment s'entén per societat civil com en l'individual. Els objectius de qualitat paisatgística tenen, per tant, un rang estratègic i faciliten l'avenç cap a una nova cultura de la gestió i l'ordenació del territori que exigeix grans dosis de sensibilitat paisatgística per part de tots els agents que hi intervenen i de la societat en general.

Els catàlegs de paisatge de Catalunya que elabora l'Observatori del Paisatge són els principals instruments que preveu la Llei del paisatge per a la definició d'objectius de qualitat paisatgística a Catalunya. En els catàlegs de paisatge de Catalunya, els objectius de qualitat paisatgística sorgeixen dels atributs, valors i reptes identificats en els paisatges d'aquest àmbit territorial, després de recollir l'opinió dels ciutadans i dels principals agents socials i econòmics presents a cada territori. Aquests objectius es formulen també per a cadascun dels altres sis àmbits territorials de Catalunya i per a cada unitat de paisatge identificada en els mateixos catàlegs.

L'elaboració dels set catàlegs de paisatge ha posat de manifest l'existència d'un esquema clar de nivells de formulació dels objectius de qualitat paisatgística, així com de les propostes de mesures i accions:

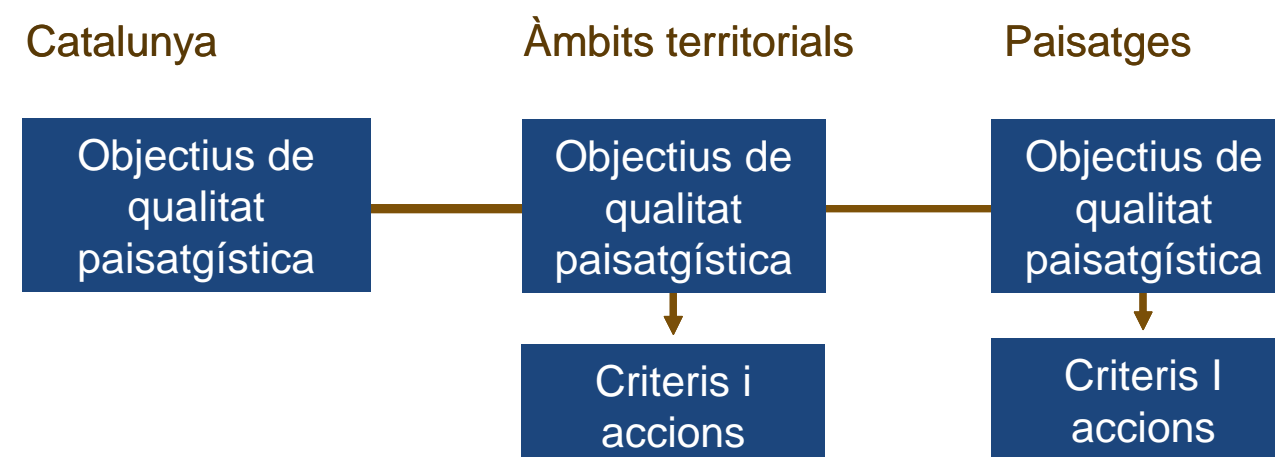

Figura 13.1. Esquema de formulació d'objectius de qualitat paisatgística.

Deu objectius de qualitat paisatgística per a Catalunya

De la llarga i variada llista d'objectius de qualitat paisatgística definits a mesura que s'han anat elaborant els catàlegs de paisatge, tant per a les set regions com per a cada unitat de paisatge, n'emergixen deu que fan referència a aspectes que són comuns a la major part de Catalunya; són els objectius de qualitat paisatgística per a Catalunya:

1. Uns paisatges **ben conservats, gestionats i ordenats**, independentment de la seva tipologia (urbans, periurbans, rurals o naturals) i del seu caràcter.
2. Uns paisatges **vius i dinàmics** -els existents i els de nova creació a través de la intervenció- capaços d'integrar les inevitables transformacions territorials sense perdre la seva idiosincràsia.
3. Uns paisatges **heterogenis**, que reflecteixin la rica diversitat paisatgística de Catalunya i que s'allunyin de l'homogeneïtzació.
4. Uns paisatges **endreçats i harmònics**, que evitin el desordre i la fragmentació.
5. Uns paisatges **singulars**, que s'allunyin de la banalització.
6. Uns paisatges que mantinguin i potenciïn els seus **referents i valors**, tangibles i intangibles (ecològics, històrics, estètics, socials, productius, simbòlics i identitaris).
7. Uns paisatges sempre **respectuosos** amb el llegat del passat.

8. Uns paisatges que transmetin **tranquil·litat**, lliures d'elements dissonants, de sorolls discordants i de contaminació lumínica i olfactiva.
9. Uns paisatges que puguin ser **gaudits** sense posar en perill el patrimoni i la idiosincràsia.
10. Uns paisatges que **atenguin la diversitat social** i contribueixin al benestar individual i social de la població.

Divuit objectius de qualitat paisatgística per a les Comarques Gironines

Per a les Comarques Gironines s'han formulat divuit objectius de qualitat paisatgística, coherents amb els deu definits per a Catalunya, que es recullen en el mapa 12 de la cartografia general. El procés d'elaboració dels divuit objectius de qualitat paisatgística de les Comarques Gironines ha tingut en compte els resultats obtinguts en el procés de participació endegat en l'elaboració d'aquest Catàleg. Recullen, per tant, les aportacions realitzades pels agents entrevistats com a representants d'entitats socioeconòmiques i culturals relacionades, de forma directa o indirecta, amb la intervenció en el paisatge. També es fan ressò dels resultats de les sessions de debat i les sessions informatives. Finalment, també recullen les opinions expressades per la ciutadania en la consulta que l'Observatori del Paisatge va realitzar a través de la seva pàgina web durant els mesos de juny a octubre de 2007 (tots els processos es descriuen en el capítol 2). D'aquesta manera es pretén assolir un dels reptes plantejats en el procés d'elaboració dels objectius de qualitat paisatgística: complementar la percepció col·lectiva del paisatge -de la societat actual i de la de temps passats- amb consideracions ètiques i tècniques basades en l'interès general.

Els atributs i les qualitats de cadascun dels paisatges caracteritzats i avaluats a través del treball de camp i de l'anàlisi paisatgística esdevenen bàsics a l'hora de plantejar els reptes paisatgístics i els objectius per a l'ordenació territorial de les Comarques Gironines i, en el marc d'un desenvolupament sostenible, cal que siguin considerats en els processos de disseny del conjunt de polítiques públiques.

L'estructura, les funcions i els valors del paisatge poden identificar-se a diferents escales d'anàlisi, en funció del detall amb el qual es treballi, però cada nivell escalar s'articula amb els nivells superiors i inferiors, de manera que el conjunt forma part d'una mateixa composició. Els objectius de qualitat paisatgística per a l'àmbit territorial de les Comarques Gironines s'adrecen

a una escala mitjana (1:50.000), d'acord amb l'escala utilitzada en els plans territorials parcials (PTP) i en els plans directors territorials (PDT).

Tal com s'estableix en la Llei del paisatge, les recomanacions i les propostes del objectius de qualitat paisatgística, que per elles mateixes no tenen caràcter normatiu, seran precisades i incorporades en les directrius del paisatge previstes en el planejament territorial (art. 12, Llei 8/2005).

Objectius de qualitat paisatgística per a les Comarques Gironines

Els objectius de qualitat paisatgística són:

1. Uns assentaments urbans amb un creixement ordenat, respectuós amb la seva singularitat, amb perímetres nítids, dimensionat d'acord amb les necessitats reals i que no comprometi els valors del paisatge dels espais circumdants.
2. Unes entrades dels nuclis urbans ordenades i projectades en relació amb el paisatge circumdant, amb uns passeigs arbrats recuperats i reestructurats com a elements caracteritzadors del paisatge.
3. Unes infraestructures lineals (xarxa viària i ferroviària, línies elèctriques, etc.) i de telecomunicacions integrades en el paisatge i que millorin la interconnexió del territori sense comprometre la continuïtat i la permeabilitat ecològica i social respecte a les seves característiques ambientals i paisatgístiques.
4. Unes àrees especialitzades d'ús industrial, logístic, comercial, d'oci o d'altres usos terciaris, ubicades en zones visuals no preferents o notòries i dissenyades o redissenyades tenint en compte la integració en l'entorn, els tractaments de façana i les tipologies constructives, així que respectin els espais identitaris i patrimonials de les poblacions on s'ubiquen.
5. Uns parcs eòlics i fotovoltaics inserits en el paisatge en relació amb els seus elements configuradors, tenint en compte l'afectació a conques visuals extenses o panoràmiques obertes sobre fites paisatgístiques rellevants.
6. Uns paravents de xiprers i unes tanques arbrades cuidats i protegits com a elements estructurals i característics del patrimoni rural de la Plana de l'Empordà i l'Empordanet-Baix Ter.

7. Un sistema de canals i infraestructures hidràuliques recuperades, rehabilitades i valorades a partir de la seva consideració com a element configurador i estructurant del paisatge.
8. Uns paisatges fluvials de la Muga, el Fluvià, el Ter i la Tordera ben conservats i revalorats com a identificadors del paisatge i reforçats en el seu paper de connectors paisatgístics i d'espais d'oci i gaudi social.
9. Uns paisatges d'aiguamolls i zones humides protegits, ben gestionats i revalorats com a elements configuradors del paisatge, on es potenciïn els seus valors naturals, pedagògics i d'oci.
10. Un sistema d'urbanitzacions ordenat i integrat en el paisatge, de manera que es minimitzi el seu impacte visual i es valori la seva imatge.
11. Unes platges i dunes del litoral gironí ben conservades i gestionades d'acord amb les seves característiques urbanes, semiurbanes o naturals.
12. Un sistema de construccions rurals tradicionals (masies, coberts, cabanyes, murs de pedra seca, etc.) conservades i valorades on es promouran el seu manteniment i la integració de les noves construccions amb volumetries, materials i revestiments propis del lloc.
13. Uns paisatges naturals ben conservats, amb qualitat paisatgística, viables ecològicament i que compaginin l'activitat agropecuària, l'extracció de recursos naturals i l'ús turístic i de gaudi.
14. Un paisatge agrícola de les planes de l'Empordanet-Baix Ter, la Selva, Valls d'Olot, Plana de l'Empordà, etc., preservat i ben gestionat, que mantingui a cada lloc la diversitat d'elements que el caracteritzen i el doten d'identitat pròpia.
15. Unes singularitats i conjunts geomorfològics (volcans, penya-segats, cales, cingleres, turons etc.), preservades com a elements configuradors del paisatge, revalorant el seu caràcter i el contacte amb l'entorn.
16. Un sistema d'itineraris i miradors que emfatitzin les panoràmiques més rellevants i permetin descobrir i interactuar amb la diversitat i els matisos dels paisatges de les Comarques Gironines.
17. Unes fites i fons escènics preservats i revalorats que es mantinguin com a referents visuals i identitaris de qualitat.

18. Una façana marítima que mantingui la identitat paisatgística de cada lloc, els valors i els elements propis de caràcter natural, històric, cultural i etnogràfic de la primera línia de costa (espais naturals, camins de ronda, fars, edificis d'estil modernista i colonial, passeigs marítims, "tinglados" i instal·lacions portuàries).

En el següent capítol (capítol 15) es presenten mesures (criteris) i accions que han d'ajudar a assolir aquests objectius en l'àmbit de les Comarques Gironines.

Figura 13.2. La Selva de Mar, un dels pobles amb una fesomia singular que identifica el Catàleg, té uns límits clars entre el sòl urbà i l'entorn agroforestal .

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 1

Uns assentaments urbans amb un creixement ordenat, respectuos amb la seva singularitat, amb perímetres nítids, dimensionat d'acord amb les necessitats reals i que no comprometi els valors del paisatge dels espais circumdants.

Durant les últimes dècades, els nuclis urbans de les Comarques Gironines han sofert un canvi significatiu, han passat de ser unitats compactes i denses en l'espai a esdevenir unitats disperses i extenses, que sovint cavalquen els límits municipals. Aquest canvi cultural té arrels profundes en la dinàmica social i econòmica, però també en la manca de coherència del planejament, i es concreta en una tendència a la dispersió de les unitats productives, els serveis i l'habitatge, en aquest darrer cas, segons un model de baixa densitat. La dispersió augmenta el consum de sòl i la fragmentació del paisatge natural, dilueix la diferenciació urbà-rural i empobreix i banalitzava el paisatge urbà.

Per altra banda, aquest canvi cultural ha comportat l'abandonament de molts centres històrics i el seu deteriorament progressiu a causa de la manca d'inversió tant pública com privada. Això implica una pèrdua de patrimoni col·lectiu i una pèrdua d'identitat del sistema d'assentaments. Per intentar pal·liar aquest fet, l'administració ha promogut la rehabilitació d'aquests espais mitjançant plans de millora, com ara el Pla de Barris.

Diversos sistemes d'assentaments de les Comarques Gironines constitueixen, pel seu emplaçament en el territori, la seva dilatada història i la presència abundant d'elements patrimonials i identitaris, patrons d'assentaments urbans destacats que es descriuen i s'enumeren a continuació i que són cartografiats en el mapa de valors estètics (Mapa 6.2):

- **Els nuclis del litoral.** Ubicats generalment en ports naturals i cales, amb una disposició de l'edificació apinyada i amb una arquitectura on dominen els tons blancs. Aquests són: Colera, Port de la Selva, Port Lligat, Cadaqués, Sant Martí d'Empúries, Sa Tuna, Calella de Palafrugell i Tamariu.

- **El conjunt de nuclis de l'Empordanet.** Nuclis petits d'estructura compacta, de morfologia orgànica en relació amb la topografia, habitualment situats en un turó o suau elevació del terreny i amb l'església com a edifici destacat. Aquests són: Tor, la Tallada, Jafre, Ultramort, Parlavà, Corçà, Monells, La Pera, Púbol, Vulpellac, Canapost, Ullastret, Serra de Daró, Gualta, Palau-sator, Peratallada, Fontclara, Pals, Torrent, Fontanilles, Fonteta, Llabià, Matajudaica, Casavells,

Cruïlles, Sant Sadurní de l'Heura, Madremanya, Castell d'Empordà, Sant Feliu de Boada, Sant Julià de Boada, Sant Iscle d'Empordà, Rupjà i Foixà.

- **Els nuclis dels Aspres.** Nuclis de petita dimensió, de tons ocres, amb el campanar com a element més destacat i imbricats en l'entorn agroforestal dels Aspres, caracteritzat pels conreus de vinya i olivera estructurats, en part, per murs de pedra seca. Aquests són: Campmany, Sant Climent Sescebes, Espolla, Cantallops, Rabós, Masarac, El Morassac, Vilamaniscle, Mollet de Peralada, Garriguella, Delfià, Peralada, Vilajuïga, Pau i Vilarnadal.

- **Els nuclis de la plana de l'Empordà.** Històricament ben integrats amb la matriu agrària circumdant, són nuclis compactes situats a la plana, on la majoria de les cases tenen el pati tancat per murs d'obra arrebossats amb morter, i tan sols sobresurt el campanar en el perfil del poble. Per altra banda, el creixement d'aquests nuclis, en la majoria dels casos, no ha afectat aquesta façana urbana. Aquests són: Fortià, Vilabertran, Vilanant, Vilamalla, Torroella de Fluvià, Sant Miquel de Fluvià, Riumors, Siurana, Ordís, Borrassà, Ventalló, Albons, Avinyonet de Puigventós, Vilasacra, Garrigàs, Pontós, Cabanes, l'Armentera, Vilacolum, Vilamacolum, Viladamat, Lladó, Navata, el Far d'Empordà.

- **Els nuclis dels Terraprimis.** Assentaments urbans de petita dimensió, alguns d'ells petits veïnats, imbricats en l'entorn agroforestal dels Terraprimis, definit per conreus de secà i bosc mediterrani disposats en una successió de turons i fondalades entre la plana de l'Empordà i el Pla de l'estany. Es troben sovint recolzats a les masses forestals dels límits de les planes i l'església sobresurt com a edificació més destacable d'una agrupació compacte, de carrers estrets i construccions arrebossades o de pedra, on encara conviu l'activitat agroramadera amb l'ús purament residencial. Aquests són: Vilaür, Camallera, Orfes, Esponellà, Crespià, Espinavessa, Fontcoberta, Sant Marçal de Quarentella, Pareds d'Empordà, Vilademuls, Sant Esteve de Guialbes, Les Olives, Pujals dels Cavallers, Pujals dels Pagesos, Santa Llogaia del Terri, Vilafreder, Ravós del Terri, Gaüses, Llampalles, Arenys d'Empordà, Galliners, Vilamarí, Viella, Perles, Vilavenut, veïnat de Deri i Vilademí.

- **Els nuclis de la muntanya pirinenca.** Pobles per sobre els 1.000 metres que destaquen per la seva estructura compacta, construcció de pedra, a la meitat del vessant de la muntanya, amb carrers irregulars i que tenen com a edifici principal l'església dins del mateix nucli. A part d'aquests trets comuns, aquests nuclis es poden diferenciar en dos grups, depenent del material emprat a la coberta (pissarra/teula), que fa que el cromatisme del conjunt de l'assentament variï substancialment. Els nuclis amb coberta de teula són: Espinavell, Vallfogona, Rocabrúna, Molló, La Roca, Abella, Setcases, Tregurà, Pardines, Bruguera i Campelles. Els nuclis amb

coberta de pissarra són: Queralbs, Ventolà, Dòrria, Nevà, Fornells de la Muntanya, Toses i Serrat.

Tots aquests nuclis que formen part dels patrons d'assentament, destaquen individualment per la seva fesomia singular, i esdevenen fites en el paisatge que juguen un paper molt important en els fons escènics de les comarques Gironines. En el mateix sentit, hi ha nuclis que no formen part dels patrons definits però que també tenen una fesomia singular i són fites importants en la configuració dels fons escènics. Aquests nuclis es descriuen i s'enumeren a continuació i són presents a la cartografia de valors estètics (Mapa 6.3):

- **Nuclis encimbellats.** Nuclis majoritàriament compactes que estan assentats a dalt de petits turons o cims que condicionen la seva fesomia. Normalment en destaca el campanar, que se situa al capdamunt del turó o cim. Els perfils d'aquests nuclis són fàcilment visibles i sovint formen part de l'imaginari col·lectiu de la població de les comarques Gironines. La majoria d'aquests nuclis corresponen al patró d'assentaments de l'Empordanet, però a la resta del territori gironí també n'hi ha d'altres que cal destacar. Els nuclis encimbellats de les Comarques Gironines són: Ultramort, Sant Iscle d'Empordà, La Pera, Púbol, Ullastret, Gualta, Palau-sator, Peratallada, Pals, Torrent, Fontanilles, Fonteta, Llabià, Matajudaica, Casavells, Cruïlles, Madremanya, Llagostera, La Roca, Hostalric, el Mallol, El Far d'Empordà, Belcaire d'Empordà, Castell d'Empordà i Espinavell.

- **Altres nuclis.** Nuclis que no formen part de patrons ni es disposen encimbellats a dalt de turons però, tot i així, per les característiques del seu casc urbà, la seva morfologia i integració amb l'entorn, també esdevenen fites destacables. Molts d'aquests nuclis formen part del fons escènic definit per valls amb una conca visual ben definida, com per exemple la vall d'en Bas, la vall de Mieres i la de Sant Miquel de Campmajor. Aquests nuclis són: Hostalets d'en Bas, Joanetes, Santa Pau, Castellfollit de la Roca, Sant Andreu Salou, Oix, Beget, Falgars d'en Bas, Sant Privat d'en Bas, Riudaura, Sant Martí Vell, Sant Miquel de Campmajor, Mieres, Llofriu, Juià, Lladó, Sant Llorenç de la Muga, Osor, Sant Dalmai, Romanyà de la Selva, Boadella d'Empordà, la Selva de Mar, Sant Aniol de Finestres i S'Agaró.

Així mateix, cal destacar la presència d'àmplies franges i nuclis de poblament disseminat, concretament, edificacions en forma de masies, algunes amb un valor arquitectònic important, o petits vilatges, amb l'edificació amb diversos graus d'agregació, sovint al voltant d'un referent eclesial. Les zones on predomina aquesta forma d'assentament estan definides en el mapa de valors històrics (Mapa 7) i són: la Plana de la Selva, el Pla de Girona, els Terraprimis, l'Estany de Banyoles i les Valls d'Olot.

Fruit de la dinàmica recent, els creixements urbans han tendit a modificar figures, perfils i escenaris urbans tradicionals i han generat canvis en el paisatge. Tres de les principals dinàmiques relacionades amb el creixement de nuclis urbans són: conurbacions (continus urbanitzats formats per infraestructures i edificacions que uneixen sense solució de continuïtat nuclis urbans diferents), carretera-aparador (implantacions d'activitats de serveis al llarg de les carreteres d'entrada als nuclis urbans) i continus de la façana litoral (continus urbanitzats d'edificació residencial i turística que uneixen nuclis o entitats urbanes diferents al llarg de la façana marítima). Els principals nuclis i zones on es produeixen aquestes dinàmiques s'enumeren a continuació i s'han cartografiat en el mapa de dinàmiques (mapa 10).

Es produeixen processos de conurbació en els següents espais: Girona-Salt, Girona-Sarrià de Ter-Sant Julià de Ramis, Girona-Riudellots de la Selva, Girona-Cassà de la Selva, Celrà-Flaçà, Banyoles-Palol de Revardit, Figueres-Roses, Figueres-Santa Llogaia d'Àlguema, Figueres-Vilafant, Blanes-Lloret de Mar, Sant Feliu de Guíxols-Palamós, Platja d'Aro-Santa Cristina d'Aro, Palamós- Palafrugell, Olot-la Vall d'en Bas, Olot-Sant Joan les Fonts, Torroella de Montgrí-Ullà, Torroella de Montgrí-L'Estartit, Ripoll - Campdevàno, Santa Coloma de Farners-Sils.

Aquest creixement s'ha traslladat sovint al voltant dels eixos de comunicació pel que fa als serveis i a la indústria, fet que dona lloc a l'aparició de la carretera-aparador. Aquest fenomen s'esdevé a les entrades dels nuclis urbans de Girona (per Sarrià de Ter i per Fornells de la Selva), Figueres (per Vilatenim, per Santa Llogaia d'Àlguema i per Vilafant), Santa Coloma de Farners (per Sils), Ripoll (per Sant Joan les Abadesses), Campdevàno (per Ripoll), Olot (per Les Tries, la carretera de la Canya i la carretera de Sant Joan les Abadesses), La Bisbal (per les dues entrades de la C-66), Banyoles (per Mata), Cornellà del Terri (a la C-66), Palol de Revardit (a la C-66), la Jonquera (N-II), Empuriabrava (C-66), Sta. Margarida a Roses (C-68), l'Escala (per Belcaire d'Empordà), Mont-ras (C-66), Medinyà (N-II), Lloret de Mar (per Vidreres), Blanes (av. d'Europa) o Hostalric (C-35), entre d'altres. I en general, a la majoria dels pobles d'una certa dimensió o localitzats en eixos de comunicació de certa entitat.

Es troben exemples de continus en la façana litoral en els següents espais: Lloret de Mar-Blanes, Canyelles, urbanitzacions al nord de Tossa de Mar, S'Agaró-Sant Feliu de Guíxols. Platja d'Aro-S'Agaró, Sant Antoni de Calonge sud, Sant Antoni de Calonge-Palamós, La Fosca-Palamós, Callella sud, Llafranc, Tamariu, Cap de Begur, Sa Punta, L'Escala est, Roses est, Cadaqués-S'Oliguera-Portlligat, Port de la Selva nord, Llançà sud, Llançà nord i Colera nord.

Figura 13.3. L'accés al petit nucli d'Orfes és un dels que encara conserva les fileres arbrades de plataners a banda i banda de la carretera.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 2

Unes entrades dels nuclis urbans ordenades i projectades en relació amb el paisatge circumdant, amb uns passeigs arbrats recuperats i reestructurats com a elements caracteritzadors del paisatge.

Les entrades i sortides dels nuclis urbans són el rebedor de les ciutats, i per tant requereixen d'uns criteris d'ordenació i de qualitat paisatgística que les integrin entre l'espai rural i l'urbà, i reforcin el caràcter i la identitat de cada població.

El paisatge dels accessos a nombrosos nuclis urbans de les Comarques Gironines es troba en un procés permanent de transformació des de fa, sobretot, tres dècades. En aquests espais s'han anat implantat indústries, magatzems i, especialment en els darrers anys, activitats comercials i de serveis (des de superfícies comercials a l'engròs, tals com concessionaris de cotxes, magatzems de mobles o hipermercats, fins a d'altres tipus d'activitats i serveis, com ara restaurants de carretera, rentats de vehicles o gasolineres) que aprofiten els avantatges d'estar situats davant de la carretera. Es tracta d'un fenomen complex, conegut com carretera-aparador, que té les seves arrels en la permissivitat dels planejaments municipals a l'hora d'ubicar els nous creixements, sobretot la implantació d'activitats en sòl no urbanitzable.

Es forma així una nova tipologia urbana de caràcter lineal, amb una disposició seqüencial d'edificacions i elements de suport (aparcaments, plafons i tanques publicitàries) que tendeix a emular el carrer comercial tradicional a escala periurbana. Aquestes noves edificacions es caracteritzen per una absoluta manca de coherència pel que fa a tipologies constructives i a la disposició dels elements en relació amb el territori preexistent, fins al punt que trenquen amb el caràcter de la trama urbana i la imatge de les localitats en qüestió. Són entrades estèticament poc interessants, mancades sovint d'uns mínims d'infraestructura urbana, i en les quals es juxtaposen espais oberts de poca qualitat paisatgística amb conjunts d'edificis generalment poc atractius i amb una estètica caracteritzada per la presència de colors estridents, rètols lluminosos i/o senyals publicitaris. Així mateix, pel fet de ser un tipus de paisatge que es mostra similar arreu, proporcionen a les poblacions una imatge uniforme i repetitiva que tendeix a banalitzar el paisatge.

Aquesta tendència s'ha manifestat en general a tot l'àmbit de les Comarques Gironines, però més significativament a les entrades dels nuclis urbans de Girona (per Sarrià de Ter i per Fornells de la Selva), Figueres (per Vilatenim, per Santa Llogaia d'Àlguema i per Vilafant), Santa Coloma de Farners (per Sils), Platja d'Aro (per Castell d'Aro i per Sant Feliu de Guíxols),

Ripoll (per Sant Joan les Abadesses), Campdevànol (per Ripoll), Olot (per Les Tries, la carretera de la Canya i la carretera de Sant Joan les Abadesses), la Bisbal (per les dues entrades de la C-66), Banyoles (per Mata), Cornellà del Terri (a la C-66), Palol de Revardit (a la C-66), la Jonquera (N-II), Empuriabrava (C-66), Sta. Margarida a Roses (C-68), l'Escala (per Bellcaire d'Empordà), Mont-ras (C-66), Medinyà (N-II), Lloret de Mar (per Vidreres), Blanes (av. d'Europa), o Hostalric (C-35), entre d'altres. I en general, a la majoria dels pobles d'una certa dimensió o localitzats en eixos de comunicació de certa entitat.

D'altra banda, diversos nuclis urbans han conservat les fileres arbrades o plantacions d'alineament que històricament emmarcaven l'entrada de molts municipis i que han esdevingut un dels trets més distintius dels nostres paisatges. Les fileres arbrades, dins i fora dels nuclis poblacionals, han acompanyat al llarg dels segles les infraestructures i camins que travessen les Comarques Gironines, i Catalunya en general, fins a constituir-ne un element singular, esdevenint veritables artèries verdes que emmarquen paisatges, en subratllen els punts d'interès i defineixen les entrades als nuclis urbans.

Des del seu origen, al segle XIX, han tingut la funció de generar ombra als viatgers, servir de guia en la nit o la boira, protegir davant les inclemències meteorològiques, consolidar les vies de comunicació (les arrels dels arbres impedièren l'erosió dels vials no pavimentats), han servit per l'explotació agrícola o forestal dels arbres que les conformaven, i per projectar noves avingudes i bulevards de passeig per l'oci i el gaudi estètic. Aquestes fileres exerceixen, alhora, una funció ecològica important perquè funcionen com a nexes d'unió entre els espais verds urbans i els espais naturals del seu voltant. Una altra de les característiques que defineix les fileres arbrades històriques és que, des del seu origen, han esdevingut les línies directores dels nous creixements urbans i han acompanyat els eixos principals de projecció dels nuclis urbans.

A les Comarques Gironines, durant el segle XIX, trobem nombrosos exemples de ciutats que consoliden les seves entrades i avingudes arbrades, com ara Girona, Figueres, Olot, Camprodon o Hostalric. Malgrat el patrimoni paisatgístic que constitueixen actualment, en els últims anys molts dels vials arbrats han anat desapareixent de les carreteres de les Comarques Gironines per l'increment de circulació de vehicles i seguretat a les vies rodades. Tot i la seva progressiva desaparició, l'àmbit de les Comarques Gironines compta amb una bona mostra d'aquest patrimoni, per exemple com les existents a l'entrada a Orfes, Fontanilles, pel nord a Ripoll, Maçanet de Cabrenys, Garriguella, pel sud a la Bisbal, pel nord a Banyoles, pel sud a Ribes de Freser, pel nord i per l'est a Castelló d'Empúries, a Arbúcies, Sant Hilari Sacalm, o Girona per l'est, entre d'altres.

Figura 13.4. La carretera C-66, al seu pas pel pla d'Usall, presenta un entorn ordenat caracteritzat pels camps de conreu.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 3

Unes infraestructures lineals (xarxa viària i ferroviària, línies elèctriques, etc.) i de telecomunicacions integrades en el paisatge i que millorin la interconnexió del territori sense comprometre la continuïtat i la permeabilitat ecològica i social respecte a les seves característiques ambientals i paisatgístiques.

Les infraestructures lineals, ja siguin de comunicació terrestre (viària o ferroviària), de telecomunicacions aèries, de transport energètic o línies telefòniques, són, sens dubte, unes de les infraestructures que causen un major impacte paisatgístic i, consegüentment, més polèmica ciutadana. Tota carretera, autopista, via de ferrocarril o línia elèctrica no és, ja d'entrada, neutra pel que fa als seus efectes sobre el paisatge.

El paisatge associat a les infraestructures lineals a les Comarques Gironines sovint es presenta, per la seva dimensió i traçat, de manera discontinua i deslligada dels sistemes territorials preexistents, interferint sovint en la connectivitat física, i amb mancances en la integració en el paisatge que les envolta. Més enllà de la fragmentació paisatgística, les infraestructures lineals tenen sovint un efecte negatiu en termes de qualitat del paisatge visual, que augmenta en proporció directa a les dimensions de la infraestructura i a la superfície de la conca visual afectada, i és especialment important (des del punt de vista de la percepció social) quan aquestes infraestructures són molt visibles. A més, més enllà de l'impacte directe de la via, l'aparició d'una nova infraestructura va associada habitualment a l'aparició d'actuacions paral·leles que impliquen canvis territorials addicionals.

Aquest fet a les Comarques Gironines s'explica per la difícil orografia, per l'existència de nombrosos pobles i nuclis de població i per l'alt nombre de valors paisatgístics. Aquesta suma de factors influeix sobre el disseny d'uns traçats que sovint també es planegen i s'executen sense tenir en compte el paisatge en tota la seva dimensió, fet que es veu accentuat per la divisió competencial vigent, que sovint implica que la planificació de les infraestructures es faci de manera segmentada i sense una visió global.

Moltes carreteres comarcals i locals de les Comarques Gironines segueixen el trajecte de corredors naturals. Amb el pas del temps s'han anat adaptant als nous sistemes de transport que havien de transitar-hi, però conserven, en la seva majoria, el traçat original així com elements arquitectònics d'elevat valor patrimonial. Són les següents:

- GI-682 (Tossa-Sant Feliu de Guíxols)
- GI-543 (Arbúcies-Coll de Revell)
- GI-551 (Santa Coloma de Farners-Sant Hilari Sacalm)
- GI-542 (Sant Hilari Sacalm-Osor)
- GI-664 (La Bisbal d'Empordà-Cassà de la Selva)
- GI-660 (Calonge-La Bisbal d'Empordà)
- GIV-6542 (Palafugell-Tamariu)
- GIV-6703 (Girona-Madremanya)
- GI-614 (Roses-Cadaquès)
- GI-613 (Perafita-Port de la Selva)
- GIV-6121 (Port de la Selva-Sant Pere de Roda)
- GI-624, GIV-6302, GIV-6303 (Ventalló-Sant Pere Pescador)
- GI-633, GI-634 (Cervià de Ter-Verges)
- GI-602 (Garriguella-Capmany)
- GIP-5129 (Avinyonet de Puigventòs-Llers)
- GIP-5101 (Avinyonet-Vilarig)
- GI-513 (Banyoles-Oriols)
- GIV-5132 (Banyoles-Galliners)
- GI-524 (Banyoles-Santa Pau-Olot)
- C-153 (Sant Esteve d'en Bas-Coll de Condreu)
- N-260 (Olot-Vallfogona de Ripollès-Ripoll)
- GIV-5223 (Camprodon-Beget)
- C-38 (Camprodon-Coll d'Ares)
- GIV-5264, GIV-5265 (Camprodon-Setcases)
- GI-673, GI-674 (Caldes de Malavella-Llagostera)
- C-26 (Ripoll-Palmerola)
- GI-401 (Campdevànol-Gombrèn)
- GIV-5217 (Ribes de Freser-Queralbs).

Alguns espais també presenten trames viàries d'arrel històrica de traça menuda però molt capil·lar, que relliga petits nuclis de població, amb una integració harmònica amb el paisatge. Aquestes àrees són:

- Vall d'en Bas
- Plana de la Selva
- Empordanet

- Plana de l'Empordà

Per altra banda, la depressió Prelitoral de les Comarques Gironines, al ser un territori de pas, es veu afectat per grans infraestructures de comunicació d'àmbit internacional, tant de la xarxa viària i ferroviària com energètica, amb una alta incidència paisatgística i de connectivitat territorial ja que cada una ha evolucionat de manera independent sense una planificació conjunta. Aquest fenomen es presenta sobretot al corredor central d'infraestructures que discorre de sud a nord:

- Corredor de la Tordera, on en un espai reduït discorren l'autopista AP-7, la carretera C-35, el ferrocarril convencional i la nova línia del Tren d'Alta Velocitat (TAV), fragmentant el paisatge agrícola i urbà.

- Plana de la Selva, en continuïtat amb el tram anterior i on l'afectació en la fragmentació del paisatge agrícola i urbà es veu incrementada per la presència de la carretera N-II i el seu desdoblament (A-2, tram Girona-Caldes de Malavella), l'ampliació de l'AP-7 entre Maçanet de la Selva i Girona, i la confluència, a la zona de l'aeroport Girona-Costa Brava, de l'Eix Transversal (C-25), fet que en el futur es pot incrementar amb la construcció del Ferrocarril Transversal de Catalunya.

- Àrea de Girona, on la confluència amb l'àrea urbana de Girona incrementa notablement la presència d'infraestructures i, com a conseqüència, la incidència en el paisatge agrícola i urbà. A partir d'aquest punt s'hi afegeix també el traçat de la línia de molt alta tensió (MAT) entre Bescanó i la frontera francesa i la línia de 132 Kv entre Sant Julià de Ramis i Santa Llogaia d'Àlguema.

- Terraprimers, amb la característica que d'aquest corredor central d'infraestructures se'n desagrega la traça del ferrocarril convencional, que discorre per l'est, i el TAV, que passa principalment soterrat per un túnel però amb una alta incidència visual en dels trams sense soterrar.

- Plana de l'Empordà, on la presència de l'àrea urbana de Figueres incrementa notablement la presència d'infraestructures i, com a conseqüència, la incidència en el paisatge agrícola i urbà. En aquest punt conflueix aquest corredor central d'infraestructures amb les traces transversals de la C-260, la C-31 (en procés de rectificació de traçat) i la N-260. En direcció nord, la traça discorre en paral·lel fins a la frontera, que el TAV i la MAT travessaran soterrades.

Altres eixos importants són:

- A-26 (Besalú-Olot)
- N-260 (Figueres-Besalú)
- C-31 (Verges-Figueres)
- C-65 i C-31 (Baix Empordà)
- C-260 (Figueres-Roses)
- C-32 (Blanes-Lloret de Mar)
- C-35 (Maçanet de la Selva-Llagostera)
- N-141 (corredor del Brugent)

A més de les previsions de creixement i de construcció de noves variants per aquestes infraestructures, existeixen projectes nous relacionats amb la mobilitat viària (acabament del desdoblament de l'eix pirinenc A-26 en el tram Besalú-Figueres, desdoblament de la C-35, C-66, C-25, prolongació de l'autopista del Maresme fins a Lloret de Mar, connexió de la C-37 entre la Vall d'en Bas i Olot,...) i àrees especialitzades (aeroport Girona- Costa Brava, centre logístic del Far d'Empordà o de Riudellots de la Selva) o el futur tren/tramvia de l'anell de les Gavarres que s'han de desenvolupar en els propers anys i que afectaran nous espais o se sumaran a les infraestructures existents que, en el cas que es portin a terme, suposaran un canvi dràstic en la relació territorial de les Comarques Gironines.

Un primer objectiu en pro de la qualitat paisatgística de les infraestructures és que ha de partir de l'acord i el diàleg entre les administracions competents. A partir d'aquí, cal vetllar perquè la integració en el paisatge dels diferents eixos lineals de transport sigui el màxim de reeixida, ja sigui des d'un punt de vista estètic com des d'un punt de vista ecològic i social; és a dir, per tal que les infraestructures no fragmentin la matriu paisatgística de manera irresoluble, sense deixar pas als fluxos de connectivitat transversal reduïda sovint per elements que, per la seva ubicació, dimensions i forma, impedeixen, compliquen o posen en risc l'accés dels ciutadans al medi que els envolta. A més, sovint les grans infraestructures introdueixen canvis irreversibles en la identitat paisatgística del territori amb patrons paisatgístics singulars o bé generen dinàmiques de transformació territorial al seu voltant. Aquest és el cas de molts fons escènics, nuclis i sistemes d'assentaments descrits a l'objectiu de qualitat paisatgística 17 que s'havien mantingut

relativament poc alterats des de la seva creació, generalment durant el període medieval i que ara es veuen greument afectats.

També és important tenir present que les infraestructures viàries, per si mateixes, actuen com a autèntics miradors dels paisatges quotidians, estiguin o no ordenats. Els paisatges visibles des de les infraestructures viàries i ferroviàries són, de fet, els paisatges més vistos i això justifica un tractament acurat tant d'aquests eixos com del paisatge circumdant. En l'objectiu de qualitat paisatgística 16, en aquest capítol, s'especifiquen quines són les vies que exerceixen aquesta funció.

Un aspecte rellevant és la producció de nous paisatges lligats a la construcció de variants o vies ràpides. Això implica l'obertura de nous paisatges i façanes amb noves visuals (*skybacklines*) i un canvi en la imatge de molts municipis. Aquest fet implica la necessitat d'un tractament integral de les noves vistes, tant des de dins de la via com des de l'exterior en els trams més propers als nuclis, de manera que la seva relació no entri en conflicte.

Per altra banda, les esteses de línies elèctriques són un element habitual en els paisatges de Catalunya, sobretot en les àrees vinculades a altres infraestructures energètiques. Sovint creuen espais de gran interès natural i zones de gran exposició visual, com ara carenes i canvis de rasant, provocant un impacte visual considerable. El dèficit energètic de les Comarques Gironines, la seva situació com a territori de frontera i la gran afluència de turisme a la costa, ha fet que siguin nombroses les infraestructures lineals que creuen aquest territori, en totes direccions. En destaquen:

- la futura línia de molt alta tensió (MAT).
- el nou ramal Santa Coloma de Farners- Riudarenes.
- la nova línia Figueres- Serinyà.
- el reforç de la línia de 132 Kv a l'Alt Empordà.

Finalment, les infraestructures de telecomunicacions inalàmbriques (ràdio, telefonia mòbil, televisió,...) requereixen d'una xarxa d'estacions de repetició per a la retransmissió del senyal. A causa de l'accidentalitat orogràfica de les Comarques Gironines es fa necessària una alta intensitat d'aquest tipus d'infraestructura per tal d'assegurar la recepció del senyal la qual coincideix majoritàriament amb punts alts que ofereixen una alta cobertura territorial. És precisament en aquests punts on han de conviure amb la majoria de fons escènics emblemàtics descrits a l'objectiu de qualitat paisatgística 17, considerats com a rellevants i en els quals sovint apareixen edificis o elements patrimonials destacats.

Figura 13.5. El polígon industrial del Pla de Baix, a Olot, es troba annexat al nucli urbà i presenta uns espais lliures ordenats.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 4

Unes àrees especialitzades d'ús industrial, logístic, comercial, d'oci o d'altres usos terciaris, ubicades en zones visuals no preferents o notòries i dissenyades o redissenyades tenint en compte la integració en l'entorn, els tractaments de façana i les tipologies constructives, així com que respectin els espais identitaris i patrimonials de les poblacions on s'ubiquen.

La implantació d'àrees especialitzades per a activitats econòmiques acostuma a tenir uns efectes importants en la transformació del paisatge a causa de la seva localització, dimensió i imatge. Generalment es disposen al llarg de les vies de comunicació i accessos a les poblacions, a la recerca d'accessibilitat i major sòl disponible a preus més baixos, i esdevenir un element característic del paisatge periurbà dels principals nuclis urbans. En alguns casos, la possibilitat d'ubicar-se en els fronts de façana de les vies de comunicació ha pres rellevància com un factor d'imatge comercial de les empreses.

La proliferació d'aquests espais construïts té impactes negatius en el manteniment dels valors paisatgístics perquè fragmenten el paisatge, tendeixen a desdibuixar la frontera entre l'espai urbà i rural i generen espais on es confonen els usos comercials, residencials i productius sense una ordenació de conjunt prèvia.

Cal avançar cap a uns paisatges en els quals els polígons industrials i comercials estiguin al màxim de concentrats i compactats en el territori. A més s'ha de procurar prioritzar uns polígons que, per la seva mida, alçada, ubicació, façana visual o aspecte de les seves naus no impliquin una interferència visual significativa amb l'entorn; dissenyats de manera que permetin la connectivitat ecològica, social i visual, i amb qualitat paisatgística intrínseca pel que fa a les edificacions, la xarxa viària interna i la distribució de les zones verdes i la vegetació.

Caldrà tenir especial cura en la configuració de determinats nodes d'activitat econòmica per la magnitud i impacte que provocaran en el paisatge, així com la possible activació de dinàmiques d'urbanització difusa que poden induir. Aquests nodes són: l'Àrea de l'aeroport de Girona, on hi ha el Centre Integrat de Mercaderies (CIM) La Selva (Vilobí d'Onyar i Riudellots de la Selva) i on és previsible un augment de la demanda d'implantació de noves activitats econòmiques vinculada a la implementació de noves infraestructures, com ara el ferrocarril transversal i el TAV (així ho recull el PTPCG on, a part de la superfície actual que es destinarà a sòl industrial, es delimita una reserva de sòl de potencial interès estratègic situada entre els municipis d'Aiguaviva i Riudellots de la Selva). En segon lloc, el Centre Logístic Intermodal LOGIS Empordà

de El Far d'Empordà, vinculat al transport de mercaderies a través del ferrocarril i el TAV (així ho recull el PTPCG on, a part de la superfície actual que es destinarà a sòl industrial, es delimita una reserva de sòl de potencial interès estratègic situada al municipi del Far d'Empordà). En tercer lloc, l'àrea de l'enllaç entre l'AP-7 i l'autovia C-35 al triangle Maçanet de la Selva-Vidreres-Sils, on hi ha el polígon Tretx SA i es preveu un augment de la demanda d'implantació de noves activitats econòmiques de Maçanet de la Selva (així ho recull el PTPCG on, a part de la superfície actual que es destinarà a sòl industrial, es delimiten dues reserves de sòl de potencial interès estratègic situades als municipis de Maçanet de la Selva i entre Sils i Caldes de Malavella).

Per altra banda, també caldrà tenir especial cura en el possible creixement d'altres zones industrials on el PTPCG ha delimitat reserves de sòl de potencial interès estratègic. Aquestes zones són: el polígon industrial de la Banyeta (municipis de Palol de Revardit i de Cornellà del Terri) i les estacions d'esquí de Núria i Vall Ter.

Caldrà tenir especial cura també amb diverses activitats que, per l'alçada de les seves instal·lacions, alteren substancialment el perfil del paisatge. Es tracta de les següents activitats i zones: planta d'assecat d'embotits situada al costat de l'autovia C-66, a Palol de Revardit, on l'alçada excessiva de l'edificació la fa ben visible des de molta distància; planta d'assecat d'embotits situada al costat de la carretera GI-555, a tocar del nucli de Mallorquines (Sils), on l'alçada excessiva de l'edificació la fa ben visible des de molta distància; planta d'extracció i tractament d'àrids de les ribes del riu Fluvià, entre Torroella de Fluvià i l'Arbre Sec, on les muntanyes de material i instal·lacions de més de 10 m d'alçada causen un considerable impacte visual.

Figura 13.6. El parc fotovoltaic del municipi d'Ordis se situa annexat a unes construccions dedicades a l'explotació ramadera.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 5

Uns parcs eòlics i fotovoltaics inserits en el paisatge en relació amb els seus elements configuradors, tenint en compte l'afectació a conques visuals extenses o panoràmiques obertes sobre fites paisatgístiques rellevants.

Fruit del canvi del paradigma energètic, ja des de finals del segle XX es venen implantant arreu del territori instal·lacions de generació elèctrica a partir de diverses energies renovables, com ara parcs eòlics i solars. De fet, la instal·lació de parcs eòlics i fotovoltaics per a la producció d'energia elèctrica constitueix un dels principals eixos de la política energètica de la Generalitat de Catalunya pels propers anys en l'àmbit de la lluita contra el canvi climàtic i, en conseqüència, resulta un factor globalment positiu pel medi i una oportunitat de desenvolupament pel territori.

Ara bé, la dispersió d'aquest tipus d'instal·lacions sobre el territori sense la consideració de criteris i mesures d'implantació adequada pot suposar un impacte paisatgístic negatiu. A escala local, aquest impacte és causat per l'aparició d'elements molt visibles, mentre que a escala territorial ho és per la modificació de les línies de carena (és el cas dels parcs eòlics), fent-se visibles des de grans distàncies i modificant els perfils existents, l'obertura de camins i rases i la construcció d'infraestructures associades als parcs (estacions transformadores, edificis de control, etc.). Aquests efectes han generat un debat social amb posicions diverses a la comarca, des de les més restrictives a les més favorables a la implantació d'aquest tipus d'energia.

El Pla de l'energia de Catalunya pel període 2006-2015, elaborat per la Generalitat de Catalunya, és el pla sectorial per a planificació energètica al nostre país i proposa les estratègies energètiques tant de renovables com de convencionals.

Parcs eòlics

Dins del Pla de l'energia de Catalunya pel període 2006-2015, es va elaborar el mapa de recursos eòlics i el mapa d'implantació de l'energia eòlica. Es conclou que a les Comarques Gironines la zona més interessant per a la implantació eòlica és la zona d'influència més directa de la tramuntana, que engloba les unitats de Salines-l'Albera, els Aspres, Cap de Creus, la Plana de l'Empordà, Garrotxa d'Empordà, Terraprimis, Empordanet-Baix Ter i les Gavarres, si bé en queden exclosos directament els parcs naturals i els espais naturals i connectors definits en el mapa de valors ecològics (Mapa 5).

Parcs solars

Pel que fa als parcs solars, el potencial d'irradiació solar és favorable a la seva instal·lació en pràcticament totes les unitats de les Comarques Gironines, fet pel qual potencialment cal considerar la totalitat del territori a l'hora de preveure mesures i actuacions paisatgístiques si bé sembla descartada la instal·lació d'un gran parc solar per qüestions de rendibilitat.

Els conflictes associats a aquest tipus d'instal·lacions estan relacionats també amb la seva implantació -ocupen molt de sòl- si bé l'afectació és més local tot i que també requereixen línies d'evacuació i, a vegades, moviments de terres i nous accessos.

Figura 13.7. Els paravents de xiprers defineixen els camps visuals de les planes, principalment de l'Alt Empordà, i representen un gran valor estètic, simbòlic i històric d'aquest paisatge.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 6

Uns paravents de xiprers i unes tanques arbrades cuidats i protegits com a elements estructurals i característics del patrimoni rural de la Plana de l'Empordà i l'Empordanet-Baix Ter.

Els paravents formats bàsicament per xiprers que delimiten els camps de conreu de les planes de l'Empordà i de l'Empordanet - Baix Ter són, sense cap mena de dubte, un dels elements estructurals i més característics del patrimoni rural dels paisatges agrícoles litorals de les Comarques Gironines. Si bé el seu origen fou marcadament funcional (protegir les hortes i els camps agrícoles de la força de la tramuntana), amb el pas del temps s'han convertit en un tret singular dins del conjunt de les Comarques Gironines, o, el que és gairebé el mateix, una inequívoca senya d'identitat pròpia. Els efectes de la tecnificació i intensificació agrícola han contribuït a fer que les barreres de xiprers siguin cada vegada més escasses, i han significat la pèrdua progressiva d'un dels elements més definidors del paisatge rural de l'Empordà. La preservació de les fileres de xiprers és un dels objectius de qualitat paisatgística que es recull en aquest catàleg.

Una altra de les singularitats dels paisatges agraris de les Comarques Gironines són les closes. Les closes són un conjunt de prats, situats en terrenys fàcilment inundables, destinats a la pastura extensiva, generalment boví. Les parcel·les estan envoltades per grans marges d'arbres, sobretot freixes, pollancre, roures i verns. Moltes antigues closes han canviat la seva funció primigènia i ara es dediquen als conreus tot i que mantenen les tanques arbrades.

Els paravents de xiprers i les tanques arbrades es troben cartografiats en el Mapa 6.1 Valors estètics. Elements configuradors del paisatge i en el Mapa 6.3 Valors estètics. Singularitats. Les unitats on es concentren són la Plana de l'Empordà i l'Empordanet-Baix Ter. En destaquen els municipis de: Figueres, Vilabertran, el Far d'Empordà, Santa Llogaia d'Àlguema, Cabanes, Fortià, Peralada, Vila-Sacra, Vilanova de la Muga, Castelló d'Empúries, Siurana, Riumors, Vilamacolum, Torroella de Fluvià, Sant Pere Pescador, Torroella de Fluvià, L'Armentera, Viladamat, Albons, la Tallada d'Empordà, Belcaire d'Empordà, Torroella de Montgrí, Ullà, Ullastret, Gualta i Serra de Daró.

Figura 13.8. Els canals de reg són un dels elements que configuren el paisatge de les planes i estructuraven les parcel·les de conreu.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 7

Un sistema de canals i infraestructures hidràuliques recuperades, rehabilitades i valorades a partir de la seva consideració com a element configurador i estructurant del paisatge.

Les Comarques Gironines han tingut històricament uns sistemes de canals i infraestructures hidràuliques destinades al reg i als usos productius que han donat caràcter a diversos àmbits del territori. En destaquen, especialment, els de les planes agrícoles del Baix Ter, la de l'Alt Empordà, l'Estany de Banyoles i la de la Selva. Es tracta d'una extensa xarxa de sèquies i canals de reg que serveixen per proveir d'aigua les hortes i els camps de conreu, algunes de les quals tenen els seus orígens molts segles enrere i configuren el paisatge agrícola de regadiu. Com a tals, requereixen d'un manteniment continu i la recuperació o rehabilitació d'aquells que han estat abandonats o presenten majors mostres de deixadesa.

L'aprofitament de la força motriu de l'aigua dels rius per a usos productius i industrials també ha donat lloc històricament a la construcció d'un conjunt d'infraestructures hidràuliques. Canals i vells molins fariners es reparteixen pel territori seguint els principals cursos d'aigua, significant, malgrat la pèrdua d'ús, una mostra del patrimoni històric col·lectiu lligat a l'aigua. Al seu torn, la industrialització ha deixat una empremta important en forma de rescloses i canals de suport a les antigues fargues, fàbriques i colònies industrials, especialment als cursos alt i mitjà del Ter i del Fluvià.

En alguns casos, les infraestructures hidràuliques han estat integrades pel creixement urbà i han esdevingut un element configurador del paisatge urbà, com és el cas dels recs de l'estany de Banyoles o de la Sèquia Monar de Girona.

Els sistemes de canals i infraestructures hidràuliques es troben cartografiats en el Mapa 6.1 Valors estètics. Elements configuradors del paisatge, en el Mapa 6.3 Valors estètics. Singularitat, i en el Mapa 8 Valors històrics. Els canals de rec es troben presents als municipis de: Vilanova de la Muga, Pedret i Marzà, Castelló d'Empúries, Fortià, Riumors, Sant Pere Pescador, l'Armentera i Bellcaire d'Empordà (Plana de l'Empordà); Celrà, Bordils, Flaçà, Gualta, Torroella de Montgrí i Pals (Baix Ter); Santa Coloma de Farners, Riudarenes i Sils (Plana de la Selva); i Banyoles i Porqueres (Estany de Banyoles). Les rescloses i canals industrials es concentren principalment als municipis de Ribes de Freser, Campdevàrol, Ripoll, Camprodon, Sant Pau de Segúries i Sant Joan de les Abadesses (curs alt del Ter); la Cellera de Ter, Anglès, Sant Julià de Llor i Bonmatí, Bescanó, Salt, Girona i Sarrià de Ter (curs mig del Ter); i Olot, Sant Joan les Fonts i Montagut i Oix (Fluvià).

Figura 13.9. Paisatge fluvial del tram baix del Ter, a les proximitats de Torroella de Montgrí, on es pot observar un bosc de ribera en bon estat.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 8

Uns paisatges fluvials de la Muga, el Fluvià, el Ter i la Tordera ben conservats i revalorats com a identificadors del paisatge i reforçats en el seu paper de connectors paisatgístics i d'espais d'oci i gaudi social.

Al conjunt de les Comarques Gironines hi ha un gran nombre de cursos fluvials, tots ells dins les conques internes de Catalunya. En concret, les conques gironines són, de nord a sud: la Muga, el Fluvià, el Ter i la Tordera. Conjuntament amb els seus afluents i d'altres rius menors conformen un element constituent de la major part de paisatges, sovint d'una forma transversal, tot esdevenint elements de connexió i interacció entre els diversos entorns naturals i d'aquests amb les ciutats i altres àrees antropitzades.

La Directiva marc de l'aigua és l'eina legal de referència a nivell europeu i suposa un canvi en la concepció dels cursos fluvials i masses d'aigua integrant tots els aspectes associats al seu ús i gestió tal com mostra la seva definició inicial: "l'aigua, pels seus valors ecològics i socials, és més que un recurs, és un patrimoni natural imprescindible que cal preservar".

Les conques dels rius de les Comarques Gironines inclouen la totalitat del seu territori i per tant formen part de la diversitat dels paisatges presents al llarg del seu curs: els corrents ràpids envoltats de boscos o prats de muntanya als trams alts, el pas per zones muntanyoses, les planes agrícoles, les masses d'aigua lacustres i d'aiguamolls més o menys estables, les desembocadures, etc.

Tal com ja s'ha esmentat, els rius són connectors ecològics, territorials, socials i culturals que relacionen les diverses unitats de paisatge generant un conjunt de valors que sobrepassen els seus límits. A tall d'exemple, el Ter, el riu més cabalós i llarg de les Comarques Gironines, passa per les unitats de paisatge de: Vall de Camprodon, Alt Ter, Guillerries, Plana de la Selva, Pla de Girona, Les Gavarres i l'Empordanet Baix Ter. És necessari, doncs, establir criteris i accions d'àmbit superior a les pròpies unitats, per on passen els cursos fluvials, per tal de racionalitzar i potenciar la seva gestió englobant els múltiples valors que tenen (ecològics, socials, paisatgístics, productius, simbòlics, etc.). Els cursos fluvials són, doncs, un element clau dels paisatges que en formen part però, al mateix temps, defineixen per si mateixos un paisatge propi, el de ribera, amb hàbitats, dinàmiques i característiques pròpies.

En primer lloc, cal considerar els rius com agents modeladors de l'orografia: excavant valls, reomplint planes, formant aiguamolls i deltes, etc. Aquestes processos són dinàmics i tenen una influència que va molt més enllà de la llera actual del riu, i que, tot i que s'esdevenen al

llarg de les eres geològiques a una escala temporal molt llarga, influeixen de manera decisiva en la planificació territorial. Es pot afirmar, doncs, que els rius són un dels factors que han format els paisatges actuals.

Un altre aspecte paisatgístic és l'aprofitament que històricament s'ha fet dels cursos fluvials i la modificació que això té en el paisatge propers. Així doncs, a nivell d'assentaments urbans, una gran part d'aquests estan associats a un curs d'aigua o tenen un accés proper a l'aigua, fet que també va ocórrer en el desenvolupament industrial. Així, el riu i el seu entorn també actuen com a element d'atracció per a la residència. En aquest sentit, s'ha anat produint un fenomen de residencialització disseminada (especialment al tram baix del riu), així com l'aparició de grans projectes d'urbanització que han desvirtuat les desembocadures, com ara les marines d'Empuriabrava i Roses.

A nivell agrícola, una gran part dels camps de cultiu de les planes agrícoles no serien possibles sense els canals de reg o els embassaments que aprofiten l'aigua fluvial (descrits a l'Objectiu de qualitat paisatgística 7, relacionat amb el sistema de canals i infraestructures hidràuliques). Això és especialment important a la zona litoral de l'Empordanet-Baix Ter, sobretot pel que fa als arrossars, també per als cultius de fruiters de la zona litoral de la plana de l'Alt Empordà. Per altra banda, als cursos alts i mitjans dels rius principals s'hi troben múltiples rescloses i canals, relacionats sobretot amb petites centrals hidroelèctriques creades a finals del s.XIX i principis del s.XX. Dins de l'àmbit de les Comarques Gironines també s'han construït grans embassaments a partir dels anys 60, com per exemple els de Susqueda, el Pasteral o Boadella.

Els rius també tenen un valor indispensable com a connectors ecològics dels diversos entorns naturals i com a hàbitats de ribera per si mateixos. Els boscos de ribera són generalitzats als trams alts i mitjans de la major part dels rius, i les espècies que en depenen, conjuntament amb les pròpiament aquàtiques, conformen la gran biodiversitat dels paisatges fluvials. També cal tenir en compte els trams finals i les desembocadures on sovint formen zones humides i de delta (que es tracten a l'Objectiu de qualitat paisatgística 9), així com la seva influència en la dinàmica costera i la formació de les platges i zones dunars (Objectiu de qualitat paisatgística 11).

Per una altra banda, l'estètica de la majoria d'espais fluvials, caracteritzats pel contrast entre la làmina d'aigua i el seu contorn vegetal, és una font contínua de mites i de llegendes; de reflexions personals i col·lectives, i d'inspiració artística. La valoració social dels rius és molt alta i, per això mateix, són referents per a la creació i recreació de la identitat del lloc. L'objectiu de revalorar els rius com a elements identificadors del paisatge no pot ser considerat, en cap cas, com a secundari. En aquest sentit, el curs fluvial esdevé un element identitari d'un poble, país o

ciutat, relacionat amb l'ús social que aquest tingui. Sovint la ubicació d'una població s'explica per la proximitat al riu i les vies de comunicació (i sovint també la configuració de diversos països) s'articulen entorn a un curs fluvial d'importància a causa del corredor geogràfic que han definit.

Finalment, tal com ja s'ha esmentat, cal considerar també el riu com un espai d'oci i gaudi: contemplació d'espècies de ribera, espai de passeig, àrees de bany, pesca, ús d'embarcacions recreatives, etc.; fet que està directament relacionat amb la qualitat i facilitat d'accés que en pugui tenir la població per a desenvolupar les diverses activitats.

Cal, doncs, garantir la correcta gestió i conservació dels paisatges fluvials. I fer-ho tot adoptant els criteris de la Directiva marc de l'aigua com a marc legal de referència del cicle de l'aigua, tot incorporant els conceptes paisatgístics i de valor social en les actuacions a dur a terme, basant-se en millorar l'estat ecològic dels sistemes aquàtics, potenciar la participació ciutadana, internalitzar els costos de la gestió i l'ús de l'aigua i assolir la gestió integrada del cicle de l'aigua.

Figura 13.10. Els aiguamolls de l'Empordà confereixen un paisatge singular de gran valor natural i estètic que és difícil d'observar a la resta de les Comarques Gironines.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 9

Uns paisatges d'aiguamolls i zones humides protegits, ben gestionats i revalorats com a elements configuradors del paisatge, on es potenciïn els seus valors naturals, pedagògics i d'oci.

Les zones humides i els aiguamolls són uns dels ecosistemes més diversos, però són alhora particularment fràgils i vulnerables. Són espais que, en general, no destaquen per la seva dimensió i sovint passen desapercebuts, però tenen un alt interès ecològic, identitari i simbòlic, sovint relacionats amb la seva singularitat específica i el contrast amb el paisatge on es localitzen.

Durant molt de temps, els aiguamolls van ser considerats com quelcom negatiu per a la societat; percebuts com a un lloc malsà i insalubre i sense cap valor que fos útil pel desenvolupament econòmic. Per aquest motiu, molts aiguamolls i basses van ser dessecats en un passat més o menys recent, i els van convertir majoritàriament en terres de conreu. No és fins al darrer quart del segle XX que es va començar a imposar un canvi social, impulsat des de la comunitat científica i les agrupacions naturalistes, que va desembocar finalment en diversos projectes de conservació i de recuperació d'espais humits, sobretot a causa dels seus elevats valors paisatgístics.

Una de les experiències pioneres que ho certifiquen es troba a les Comarques Gironines: la creació, el 1983, del Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà. Amb una extensió de 4.731 ha, de les quals 834 són reserves naturals, és una de les zones naturals més conegudes i emblemàtiques de Catalunya, ja que la seva creació va ser conseqüència d'una intensa i llarga campanya de defensa popular, iniciada el 1976 per aturar un projecte d'urbanització que pretenia construir una marina residencial per a 60.000 persones al sistema llacunar situat entre les desembocadures dels rius Muga i Fluvià.

Altres espais s'han recuperat i protegit amb el pas del temps, com ara els aiguamolls del Baix Ter (ara mateix a l'espera de ser declarats Parc Natural), l'estany de Sils, els estanys de la Jonquera, les basses de Can Jordà (dins del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa), etc. Una menció a part mereix la conca lacustre de Banyoles, amb l'estany que porta el mateix nom com a element definidor més important, sense oblidar el conjunt de petits estanyols o l'estany temporal anomenat "clot d'Espolla", que serveix de sobreeixidor en èpoques de fortes i contínues pluges, i on es pot trobar una de les espècies més singulars de Catalunya: els petit crustacis anomenats triops.

En general, la majoria de zones humides de les Comarques Gironines són àrees de petites dimensions, desconnectades d'un sistema d'espais humits que els proporcionin una certa entitat i funcionalitat ecològica, on cal potenciar processos de connexió i de revaloració per arribar a construir uns espais paisatgístics que reflecteixin les singularitats, la biodiversitat i l'harmonia d'aquests paisatges. En aquest sentit, la bellesa natural i escènica de la majoria d'espais humits, amb el contrast entre aigua i vegetació com a tret definidor principal, complementa la importància dels seus ecosistemes i reforça el paper d'enclavaments perfectes per a dur a terme activitats didàctiques relacionades amb l'educació ambiental. El foment dels valors naturals, pedagògics i d'oci dels aiguamolls i espais humits, doncs, ha de ser un dels objectius de qualitat paisatgística d'aquest Catàleg de paisatge.

El Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya gestiona l'*Inventari de les zones humides de Catalunya*, organitzades per conques fluvials o espais afins, i que el Catàleg de paisatge ha recollit en el mapa 5 de valors naturals i ecològics:

- **Conca de la Muga:** estanys de la Jonquera; bassa dels Castellars d'Espolla; estanys de Gutina; estany d'en Massot; estany d'en Pous; estanys dels Tòrlits; estany de la Cardonera; estany de les Moles i bassa del mas Faig; estany d'en Parú; Estany Martí; estany de can Gaspar; Basses de Delfià; estanyols de mas Margall; bassa de la Rubina; estany del Tec; Estany de Vilaüt i bassa Rodona; estany d'Aiguclarà; estany de Palau de Baix; closes de l'Albert, d'en Massot i de Mornau; la Massona i la llarga; la Fonda; la Rogera; la Serpa; llacunes de la Muga Vella; estany d'en Túries; estany del Cortalet; estany Europa; l'Estanyet i estany de Sant Joan Sescloses; basses de les Garrigues.

- **Conca del Fluvià:** basses d'en Broc i aiguamoixos de la Deu Vella; basses de can Jordà, resclosa de Sant Jaume de Llierca; guixeres de Tortellà; rescloses d'en Bassols i del Molí; estanyols de la vall de Sant Miquel de Campmajor; resclosa de Serinyà i illa del Fluvià; bassa de mas Pastells o antic estany de Siurana; pedrera de Vilacolum; antic estany de Palol o de Sant Tomàs de Fluvià; illa de Caramany; Riu Vell; meandres del riu Fluvià.

- **Conca del Ter:** estanys i basses de la serra Cavallera; pantà de cal Gat; estany de Banyoles; clot d'Espolla; presa de Colomers; gorgues del mas Badia; illa i resclosa de Canet; terreres de Vaca Morta; les closes Boues o antic estany de Boada; rec del Molí i riu Daró; resclosa d'Ullà; les Closes; estany de Pals; antic estany de Bellcaire; bassa de la mota de l'Om; basses d'en Coll; el Ter Vell; bassa de l'Anser; bassa del Frare Ramon; closes de la Fonollera; la Platera.

- **Conca de la Tordera:** prats de Sant Sebastià; estany de Sils; aiguamolls del curs baix del Tordera; desembocadura del riu Tordera.

- **Rieres de la Costa Brava:** estanyols del pla dels Estanyets; el Fangar de s'Arenassa; Bassa del sorral de can Pomac; llacuna de la platja Castell; bassa del Dofí.

- **Mulleres i torberes d'alta muntanya:** coma de l'Embut; jaça de la Llebrada; jaça de l'Estret d'Eina; Vall de Núria; torrent de Coma de Vaca; ulldeter; coma de l'Embut; torrent de Torreneules; planell de les Eugues - torrent de Coma de Vaca; font de l'Orri; mullera d'en Caminells; plans de Pòrtoles; estret de Prats; prat de Jou; pla de Prats; plans de Nevà; baga de Fornells; pla de les Salines; sota la Collada de Toses; prop del coll de la Creu de Meians; pla de les Fonts; Aigols Podrits.

Figura 13.11. Les urbanitzacions construïdes tenint en compte el paisatge preexistent i utilitzant criteris d'integració paisatgística poden contribuir a donar caràcter al paisatge.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 10

Un sistema d'urbanitzacions ordenat i integrat en el paisatge, de manera que es minimitzi el seu impacte visual i es valori la seva imatge.

Des de la dècada de 1960 i 1970 del segle XX, les urbanitzacions han experimentat un procés de gènesi i creixement més o menys continuat a les Comarques Gironines. Després de les primeres urbanitzacions ubicades al litoral i destinades a segones residències, aquest fenomen urbanístic s'intensificà arreu del territori gironí. Van créixer urbanitzacions al voltant dels pols d'atracció turística del litoral, com ara Lloret - Blanes, Platja d'Aro - Palamós, Palafrugell - Begur, l'Estartit, l'Escala, Castelló d'Empúries, Roses - Palau-saverdera, Cadaqués i Port de la Selva - Llançà; ocupant bona part de la façana litoral i endinsant-se en el prelitoral, especialment als contraforts del sud de Cadiretes entre Lloret i Vidreres, als contraforts del sector sud de les Gavarres a Santa Cristina d'Aro i Calonge, al cap de Begur, als contraforts sud del Montgrí, i a la vessant sud de la serra de Rodes entre Pau i Roses.

Aquest model urbanístic de segona residència basat en l'habitatge unifamiliar amb espai enjardinat, s'estengué també a la plana interior de la Selva, principalment a Maçanet de la Selva, Vidreres, Caldes de Malavella, Fogars de la Selva, Breda, Sant Feliu de Buixalleu, Massanes, Riells i Viabrea, Riudarenes, Sils i Santa coloma de Farners. Actualment aquestes urbanitzacions tendeixen a convertir-se en primeres residències. Això mateix succeeix en una altra tipologia d'urbanitzacions desenvolupada al voltant de ciutats, vinculades a un model urbà de ciutat jardí, on preval la primera residència, la proximitat a la ciutat i l'accés a les xarxes de comunicació. Són els casos de Girona, Figueres, Olot, Banyoles i les seves àrees d'influència.

Per últim, cal remarcar el creixement urbà experimentat a la comarca del Ripollès, també vinculat al model residencial de baixa densitat de segones residències. En aquest cas, són creixements més recents, desenvolupats planificadament i amb serveis, amb un perfil tipològic que recrea l'habitatge de muntanya.

Les àrees d'ús residencial vinculades als nuclis urbans i les construïdes recentment, com les de muntanya, presenten uns nivells de compacitat i una dotació de serveis prou adequada. Tanmateix, poden presentar problemes d'integració paisatgística i de manca de coherència arquitectònica i urbanística amb els teixits urbans als nuclis en els quals s'insereixen. En contraposició trobem les urbanitzacions nascudes en l'època franquista, generalment a través d'operacions irregulars, algunes encara avui mancades de planejament. Generalment s'ubiquen en sectors de considerable pendent per aprofitar vistes panoràmiques, i, en conseqüència,

tenen un gran impacte visual. Així mateix, apareixen aïllades dels nuclis urbans, fet que genera una gran fragmentació paisatgística. Segueixen aquest model les urbanitzacions d'Empuriabrava, Aiguaviva Parc, Maçanet Residencial Parc, Can Fornaca o Vallcanera Parc. Destaquen per l'extensa superfície ocupada, el gran volum d'edificacions que contenen i la desconexió respecte als nuclis tradicionals, fet que provoca l'aparició d'un paisatge valorat negativament per la societat gironina.

Igualment s'ha de destacar una tipologia d'urbanitzacions de recent creació vinculada als camps de golf. Destaquen per la gran superfície artificialitzada, ja sigui per l'activitat del golf com per la urbanització de baixa densitat que hi apareix associada, fet que crea una imatge desnaturalitzada del territori. Són exemples el Club de Golf Girona a Sant Julià de Ramis, el Torremirona Golf Club a Navata, Empordà Golf Club a Gualta, Peralada Golf Club a Peralada, Club de Golf Costa Brava a Santa Cristina d'Aro, Club de Golf d'Aro-Masnou a Castell-Platja d'Aro i Santa Cristina d'Aro, o el Golf Platja de Pals a Pals.

Des d'una perspectiva general, es constata que la immensa majoria de les urbanitzacions de les Comarques Gironines han contribuït, des de la dècada de 1960, a un model de ciutat oberta i extensa, amb una manca d'estructura urbana, amb un gran consum de sòl (sobretot per la baixa densitat d'habitatges) i una alta dependència de la mobilitat, que avui coneixem com a model d'urbanització dispersa. Aquest model ha provocat en molts casos fragmentació paisatgística, pèrdua de funcionalitat ecològica, la desaparició dels sòls agraris de qualitat i, en definitiva, un empobriment general de la qualitat del paisatge. Aquest creixement urbanístic desordenat, incoherent, de baixa densitat i deslligat dels assentaments urbans tradicionals, basats en la compacitat i la densitat, és un model que avui es considera obsolet, i alhora és totalment contrari als principis que inspiren l'actual Llei d'urbanisme de Catalunya.

Les urbanitzacions basades en cases unifamiliars o adossades, o una barreja de les dues, han provocat un canvi en la forma dels assentaments tradicionals en el territori, des de la generació de nous skylines fins a l'emergència de noves formes urbanes, provocant en alguns casos un contrast entre la tipologia constructiva dels pobles i la de les urbanitzacions que se situen al seu voltant.

D'altra banda, no podem oblidar que moltes urbanitzacions gironines -com també ha passat en el conjunt de Catalunya- contribueixen a la progressiva uniformització dels paisatges, és a dir, territoris molt diferents entre sí pel que fa al clima, història i cultura acaben repetint un mateix patró, independentment del lloc on es localitzen. Aquesta homogeneïtzació arriba a tal punt que generen estils arquitectònics i urbanístics monòtons, impropis de les nostres contrades, i on hi dominen la rèplica i la banalització. Aquesta homogeneïtzació es manifesta, també, per

una manca de coherència en l'ús de materials, colors i alçades que es percep sobretot en les façanes, les teulades o les tanques, tot generant un paisatge ple d'inautenticitat, aliè al seu caràcter.

Aquest model d'urbanització ha comportat altres conseqüències paisatgístiques, com ara la fragilitat visual de les urbanitzacions construïdes en àrees amb elevats pendents, que es fan visibles des de lluny; l'alteració de referents paisatgístics de primer ordre; l'alteració de fons escènics emblemàtics o la seva obstaculització; la proliferació de publicitat de la mateixa urbanització als marges de les carreteres properes, o la vulnerabilitat enfront els incendis forestals.

Cal, doncs, avançar cap a la compacitat de les àrees residencials de baixa densitat, evitant una major dispersió de les urbanitzacions actualment existents i passant d'un model més dispers a un de més compacte, tot apostant per un model de compleció i relligament al teixit urbà, i de reducció, allà on sigui recomanable, que afavoreixi les continuïtats paisatgístiques urbanes i limiti l'ocupació de nous sòls. La Llei 3/2009, del 10 de març, de regularització i millora d'urbanitzacions amb dèficits urbanístics ha de contribuir a l'assoliment d'aquests objectius. Alhora s'ha d'endegar el procés de reconeixement social d'aquests espais urbanitzats, per dotar-los d'identitat i caràcter, en pro d'adquirir uns valors en correspondència amb els nuclis on s'ubiquen i l'entorn que els envolta.

Figura 13.12. Les dunes del baix Ter són un dels relictos dels grans espais dunars que històricament hi havia al litoral de les Comarques Gironines.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 11

Unes platges i dunes del litoral gironí ben conservades i gestionades d'acord amb les seves característiques urbanes, semiurbanes o naturals.

Si bé la Costa Brava és coneguda pel seu perfil muntanyós, farcit de penya-segats i cales més o menys tancades, es poden trobar dues grans platges de sorra situades, una, entre el Massís de Begur i el Massís del Montgrí, resseguint la plana del Baix Ter, i, l'altra, entre el Massís del Montgrí i el Cap de Creus, al llarg del Golf de Roses. L'ambient coster d'ambdós espais, on desemboquen els principals rius de les Comarques Gironines (Ter, Fluvià i Muga), compta amb uns interessants cordons dunars que separen el que és estrictament la platja dels camps agrícoles i les zones d'aiguamolls litorals, on es poden trobar espècies de la flora típica de les dunes litorals, tals com el borro (*Ammophila arenaria*), l'uncla de gat (*Ononix natrx*), el lliri de mar (*Pancratium maritimum*) o el melgó marí (*Medicago marina*), entre d'altres. Són els sistemes dunars de la Rovina i la platja de Can Comes (Castelló d'Empúries); la platja de Sant Pere, la Cagarra i la platja de les Dunes (Sant Pere Pescador); zona del Ter Vell, platja de la Pletera, la Gola del Ter i la platja de la Fonollera (Torroella de Montgrí); la platja del Grau-Basses d'en Coll, Ràdio Liberty i la platja de Pals (Pals). Al llarg de la Costa Brava també es troben altres cordons dunars de menys importància (en extensió), com ara els de Garbet i Cap Ras (Colera); el Rec del Molí (l'Escala) i la platja de Castell (Palamós).

En últim terme, existeixen espais testimonials de dunes com a la platja d'Empuriabrava a Castelló d'Empúries, a la platja de Sant Martí a l'Escala, a la platja de l'Estartit a Torroella de Montgrí, a la platja del Racó a Begur, a la platja de Sant Pol a Sant Feliu de Guíxols, a la cala dels Canyerets també a Sant Feliu de Guíxols i a la desembocadura de la Tordera a Blanes.

El paisatge de dunes litorals a les Comarques Gironines ha experimentat una afectació molt important com a conseqüència de l'expansió de la superfície urbanitzada al llarg de tota la franja litoral. La desaparició i el retrocés de moltes zones humides i dels sistemes dunars costaners ha estat una constant durant l'ocupació humana del litoral i, precisament, la seva escassetat fa especialment rellevant aquest tipus de paisatge. L'ús intensiu de les platges per part dels banyistes i dels practicants d'esports marins, així com els processos d'urbanització que es van dur a terme en aquests espais durant la dècada de 1970 i 1980, han malmès la qualitat dels cordons dunars en molts trams, i han arribat a destruir-los completament en determinats punts.

Tanmateix, encara queden zones on l'estat de conservació és bo o molt bo, com ara als antics terrenys ocupats per Radio Liberty, a la platja de Pals, a la vegada que s'han dut a terme nombrosos projectes de regeneració, la majoria sota el paraigua del programa LIFE de la Unió Europea. Atesa l'especificitat i el valor natural i estètic del paisatge dels cordons dunars, cal conservar-los i valoritzar-los. Les que resten constitueixen espais d'elevat valor ecològic i social per les enormes possibilitat d'ús per al gaudi i la sensibilització paisatgística.

També cal destacar per la seva singularitat els sistemes dunars interiors, que sovint passen desapercebuts com a pinedes litorals, degut a la fixació dunar implementada a principis del segle XX, com són els casos de la duna interior entre l'Escala i Torroella de Montgrí, o la duna interior entre Regencós, Begur i Pals.

Figura 13.13. El paisatge format per murs de pedra seca té un gran valor històric i estètic i presenta una gran variabilitat tipològica i funcional al llarg de les Comarques Gironines.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 12

Un sistema de construccions rurals tradicionals (masies, coberts, cabanyes, murs de pedra seca, etc.) conservades i valorades on es promouran el seu manteniment i la integració de les noves construccions amb volumetries, materials i revestiments propis del lloc.

A les Comarques Gironines hi ha un abundant i divers patrimoni format per les construccions rurals tradicionals: castells, torres defensives i de guaita, construccions religioses (ermites i esglésies), construccions productives (conformades per masos, masies, murs de pedra seca, sistemes de canals i infraestructures hidràuliques), diversos patrons de poblament que vinculen història, territori i població de les Comarques Gironines, que tenen un enorme valor històric i arquitectònic i il·lustren diverses etapes de la història de Catalunya. Però també tenen un elevat valor paisatgístic i simbòlic, amb llocs, monuments i nuclis amb valor cultural capaços d'influir de manera positiva en els entorns banals i desordenats i en la qualitat de vida de la població. Cal fomentar accions per conservar, restaurar i valorar aquests paisatges, sense haver de congelar les seves dinàmiques, ja que contenen elements simbòlics i històrics vius i dinàmics (murs de pedra seca, torres, masos, ermites), que poden esdevenir nodes d'activitat cultural i punts d'aproximació a la realitat paisatgística pròpia, alhora que presenten un fort potencial turístic que pot contribuir a dinamitzar les economies locals. Cal evitar també que els canvis d'usos o les noves edificacions en distorsionin els valors.

Les masies són una edificació típicament catalana amb tipologies de construcció ben diverses. Si bé algunes explotacions es remunten a les viles romanes, la major part tenen els seus orígens a l'època medieval. Durant el s.XIV s'inicia una greu crisi demogràfica i econòmica que causa l'abandonament de molts masos. Més endavant, la introducció de nous cultius i noves tècniques d'explotació, així com la comercialització i exportació creixent d'alguns productes (carbó vegetal, vi i aiguardent, suro, etc.) va permetre un enriquiment de molts dels propietaris, com ho demostren les grans masies senyoriales repartides pel territori. Alhora van marcar l'expansió de les terres cultivades, amb les feixes delimitades per murs de pedra seca als vessants i la construcció de nous masos.

Però a mitjans del s.XIX la revolució industrial marca l'inici de la despoblació de les àrees rurals a favor de les ciutats. Això va provocar l'abandonament de les terres menys productives i, sobretot a partir de mitjans dels anys 50, va comportar una progressiva mecanització i intensificació de l'agricultura amb l'ús de maquinària, adobs i pesticides químics, l'elaboració dels productes amb processos industrials, etc. Aquesta agricultura mecanitzada ha portat a la construcció en sòl no urbanitzable d'estructures de gran volum fetes amb materials moderns

(prefabricats de formigó, planxa, maons, etc.) que en general no segueixen l'arquitectura tradicional i distorsionen les construccions antigues. Si bé és cert que aquestes estructures són necessàries pels sistemes de cultiu o ramaderia actuals, caldria construir-les d'una manera més integrada.

Els murs i construccions de pedra seca constitueixen per si mateixos un exemple clar de construccions tradicionals per a l'agricultura, com en el cas dels murs per tal de fer feixes (delimitant sobretot els conreus de vinya i d'olivera), o per la ramaderia, bàsicament en el cas de les cabanes de pastor. Les principals àrees amb construccions de pedra seca a les Comarques Gironines són:

Cap de Creus. Sovint en relació amb el cultiu de vinya i d'olivera que actualment es troba en recuperació. Hi ha una gran quantitat de murs de pedra seca fets de làmines d'esquist que conformen les feixes de poca alçada, així com travesseres, clopers, fites i barraques que foren utilitzades com a refugi i per a guardar-hi les eines del camp. Es concentra sobretot a la part muntanyosa del massís.

Els Aspres. Estructures de murs de pedra seca de parcel·les de dimensió mitjana associades principalment al conreu de la vinya i l'olivera. Es distribueix a la unitat de paisatge dels Aspres.

Llers-Terrades. Zona de pedra seca en blocs calcaris. Abunden els murs de separació de parcel·les, clopers, fites i cabanes associades al conreu de l'olivera i altres cultius de secà. Si bé aquesta pedra seca tenia molta presència en el paisatge, actualment part de la zona amb activitat agrícola s'ha abandonat i les construccions s'amaguen entre boscos i garriga mediterrània.

Garrotxa. Comprèn els voltants d'Olot, sobretot l'àmbit del municipi de les Preses seguint les principals colades volcàniques. Es caracteritza pels murs i clopers fets amb pedra d'origen volcànic que delimiten antics camps agrícoles de petites parcel·les. També s'hi troben cabanes, algunes d'elles incorporades als mateixos murs de pedra seca.

Torroella de Montgrí-I'Estartit. La importància del cultiu de la vinya i l'olivera impulsaren la construcció de murs de pedra i grans barraques en l'àrea de conreus de secà, amb materials d'origen calcari.

Ripollès, associat a la pastura. Construccions de pedra seca associades al pasturatge, en terrenys amb forts pendents. Sobretot es presenten en forma de barraques de pastors, sovint amb falsa volta, on habitaven els pastors que pujaven els ramats a muntanya per aprofitar les pastures estivals.

Ripollès associat als horts periurbans. Construccions de pedra seca dels contorns urbans del Ripollès, en terrenys amb inclinació forta, i associades a petites feixes d'horta.

A part del valor estètic i històric, els murs de pedra seca protegeixen de l'erosió els vessants i serveixen d'hàbitat per a moltes espècies d'insectes, invertebrats, amfibis, rèptils, petits mamífers i aus que hi nidifiquen, conferint-los també valor natural com a ecosistema.

Els elements amb un alt valor històric formen part de l'imaginari paisatgístic del territori i participen en la creació de les identitats col·lectives. Es recomanen accions i estratègies per a la conservació, l'ordenació i la promoció turística d'aquells elements recollits en aquest Catàleg que posseeixen un alt valor històric, religiós o identitari, per tal de mantenir-los i que transmetin a les generacions futures els seus valors històrics i patrimonials, així com la seva herència simbòlica i immaterial.

Noves construccions en sòl no urbanitzable

Els territoris rurals i agrícoles de les Comarques Gironines també acullen un conjunt ampli i molt divers de construccions aïllades en sòl no urbanitzable com ara moderns coberts de maquinària, granges, naus, fàbriques, etc. desvinculades de les característiques de l'entorn que les acull. Aquestes construccions, en ocasions estan realitzades amb materials i criteris poc adequats des del punt de vista paisatgístic o amb tipologies pròpies del sòl urbà, cosa que pot provocar un deteriorament de la qualitat dels paisatges.

Pels seus efectes en el paisatge, caldria extremar la qualitat dels projectes i les garanties d'autorització de les noves edificacions, construccions o instal·lacions aïllades en el territori, i afavorir preferentment l'harmonització de les rehabilitacions o reconstruccions, així com el manteniment del caràcter agrícola de la finca. Aquest manteniment de l'espai agrícola permetria la conservació del paisatge (així com de la biodiversitat), alhora que representaria un factor preventiu davant els incendis forestals reduint-ne el risc.

Figura 13.14. Els paisatges naturals, a part del seu contrast cromàtic, especialment a la tardor, tenen un gran valor social.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 13

Uns paisatges naturals ben conservats, amb qualitat paisatgística, viables ecològicament i que compaginin l'activitat agropecuària, l'extracció de recursos naturals i l'ús turístic i de gaudi.

Els espais naturals constitueixen els nodes principals de la matriu ecològica que configura el sistema d'espais oberts. En l'àmbit territorial de les Comarques Gironines les àrees de relleu muntanyós estan constituïdes bàsicament per una matriu forestal, on els conreus i els assentaments es concentren en els fons de vall, modelant en aquestes àrees un paisatge agroforestal. Mentre que en els sectors planers i de lleus ondulacions s'hi desenvolupa una matriu agrícola o agroforestal, respectivament. En aquests sectors, alguns d'elevat interès ecològic, també s'hi localitzen les principals xarxes d'assentaments i d'infraestructures, i hi constitueixen un paisatge molt humanitzat. Per últim, cal fer referència a l'àmbit litoral, on es juxtaposen espais d'un alt valor natural i paisatgísticament singulars, amb extenses trames urbanitzades, formalment compactes o disperses.

En les últimes dècades les eines d'ordenació i gestió del territori s'han aplicat prioritàriament i extensament en àmbits urbans, a través de processos d'enbelliment, de compleció de serveis i de valoració de les ciutats, alhora que s'ha descuidat el tractament paisatgístic dels espais rurals i naturals. Sembla, però, que aquesta tendència en els últims anys poc a poc s'ha anat equilibrant, i a part de la creació de noves figures de protecció i ordenació dels espais naturals (d'acord amb la Llei 12/85 de 13 de juny d'espais naturals), es comença a planificar la viabilitat ecològica, econòmica i paisatgística d'aquests espais, posant en valor les seves singularitats i les seves referències culturals. L'última normativa en aquest sentit és la Llei del paisatge.

Així, existeixen diverses figures de protecció que engloben una bona part dels espais naturals de les Comarques Gironines i que articulen la base dels espais naturals d'aquest àmbit. Tot i que els graus de protecció del sòl, usos permesos i gestió d'aquestes àrees pot diferir bastant, destaquen les següents figures i espais:

- **Parcs Naturals:** Aiguamolls de l'Empordà, Cap de Creus, Montseny, Zona Volcànica de la Garrotxa.

- **Paratge Natural d'Interès Nacional (PNIN):** L'Albera, Pinya de Rosa.

- **Reserva Marina:** Illes Medes.

- **Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN):** Aiguamolls de l'Alt Empordà; Aiguamolls del Baix Empordà; Cap de Creus; Capçaleres del Ter i del Freser; Castell-Cap Roig; Collsacabra; el Montgrí; Estany de Banyoles; Estany de Sils; Estanys de la Jonquera; Garriga d'Empordà; Illa de Canet; Illes Medes; l'Alta Garrotxa; les Gavarres; les Guilleries; Massís de l'Albera; Massís de Cadiretes; Massís de les Salines; Massís del Montseny; Montesquiú; Muntanyes de Begur; Muntanyes de Rocacorba; Obagues de la Vall del Rigard; Penya-segats de la Muga; Pinya de Rosa; Puig de la Banya del Boc; Rasos de Tubau; Riera d'Arbúcies; Riera de Santa Coloma; Serra Cavallera; Serra de Montgrony; Serra del Catllaràs; Serres de Milany-Santa Magdalena i Puigsacalm-Bellmunt; Serres de Montnegre-el Corredor; Turons de Maçanet; Volcà de la Crosa; Zona Volcànica de la Garrotxa.

- **Xarxa Natura 2000 (ZEC, ZEPA, LIC):** Aiguamolls de l'Alt Empordà; Massís del Montseny; Serra del Catllaràs; Sistema transversal Català; Riu i Estanys de Tordera; Riera de Merlès; Serres del litoral septentrional; Alta Garrotxa-Massís de les Salines; Capçaleres del Ter i del Freser; Serra Cavallera; Zona Volcànica de la Garrotxa; Riu Llobregat d'Empordà-Riera de Torrelles; Cap de Creus; Estany de Banyoles; Basses de l'Albera; Les Gavarres; Riberes del Baix Ter; Les Guilleries; Massís de les Cadiretes; L'Albera; Litoral del Baix Empordà; El Montgrí-Les Medes-El Baix Ter; Estany de Sils-Riera de Santa Coloma; Muntanyes de Rocacorba-Puig de la Banya del Boc; Riberes de l'Alt Ter; Riu Llémena; Riu Fluvià; Rieres de Xuclà i Riudelleques; Montgrony; Garriga d'Empordà; Rasos de Tubau; Vall del Rigard; Riu Brugent.

A banda d'aquests espais protegits, es consideren necessaris per garantir la viabilitat ecològica de l'àmbit territorial els espais d'interès natural i connector (EIN), cartografiats al mapa 5, de valors naturals i ecològics, del present Catàleg de paisatge. Són espais que sorgeixen de la necessitat de preservar, connectar ecològicament i protegir de la pressió urbanística els espais protegits de les comarques gironines, i custodiar les dinàmiques i les continuïtats paisatgístiques natural-urbà. Aquest espais d'interès natural i connector han pres com a referència el Catàleg d'Espais d'Interès Natural i Paisatgístic de les Comarques Gironines elaborat i editat per la Diputació de Girona.

Figura 13.15. El paisatge agrícola de la vall d'en Bas, estructurat pel riu Fluvià i una trama viària capil·lar, té un gran valor històric, estètic i productiu que cal conservar.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 14

Un paisatge agrícola de les Planes de l'Empordà, de l'Empordanet-Baix Ter, la Selva, Valls d'Olot, etc., preservat i ben gestionat, que mantingui a cada lloc la diversitat d'elements que el caracteritzen i el doten d'identitat pròpia.

L'agricultura és un dels principals factors de modificació del paisatge de les Comarques Gironines al llarg de la història. Els camps, la seva parcel·lació, els paravents de xiprers i les tanques arbrades (per la seva singularitat es descriuen a l'objectiu de qualitat paisatgística 6), els murs de pedra seca (descrits a l'Objectiu de qualitat paisatgística 12), les construccions agrícoles tradicionals, les diverses espècies conreades o els canvis estacionals relacionats amb la seva explotació són alguns dels principals elements constituents dels paisatges agrícoles de les Comarques Gironines, amb un elevat valor paisatgístic des de l'òptica productiva, històrica, estètica i simbòlica. Aquests espais agraris tenen també una gran importància ecològica per la funció de connectors que exerceixen entre els espais naturals.

A les Comarques Gironines hi ha una gran varietat de tipus de cultiu: conreus de secà mediterranis com la vinya i l'olivera; diverses gramínies de secà; conreus d'arbres fruiters –sobretot pomeres–; conreus de blat de moro; farratges utilitzats per a l'alimentació ramadera; plantacions d'arbres, etc. Les principals àrees agrícoles on es produeixen aquests cultius molt sovint coincideixen amb les planes al·luvials lligades als principals cursos fluvials: Ter, Fluvià, Tordera, Muga, Onyar, Llémena, Terri i Freser. Per la seva banda, els cultius de regadiu depenen majoritàriament de les infraestructures hidràuliques que permeten emmagatzemar i distribuir l'aigua ja sigui en forma de grans preses o sèquies tradicionals (per la seva singularitat, el sistema de canals es descriu a l'objectiu de qualitat paisatgística 7).

La poca rendibilitat de l'activitat agrícola en algunes zones conjuntament amb un fort increment de la urbanització han contribuït durant les últimes dècades a reduir la superfície conreada a les Comarques Gironines. El creixement de les ciutats, la dispersió dels polígons industrials i la millora de les infraestructures s'ha fet –i continua fent-se– sobre paisatges agrícoles i, sovint, els de més qualitat, allà on les terres són més fèrtils. D'altra banda, aquesta dinàmica ha tendit a desdibuixar els nuclis històrics tradicionals de les poblacions. Així mateix, un dels fenòmens urbanístics recents que ha contribuït a la desaparició de l'agricultura és també la construcció de zones residencials de baixa densitat, ja sigui en forma d'urbanitzacions, o d'expansió residencial als suburbis de les ciutats o als seus pobles satèl·lits.

Prenent en consideració tots aquests aspectes, a les Comarques Gironines hi ha diverses estructures agrícoles i agroforestals de gran interès, ja sigui pel seu valor productiu, tipologia del conreu, estructura de les parcel·les i dels elements que s'hi associen, extensió o la seva relació amb l'entorn més pròxim:

Zones d'elevat valor productiu (cartografiades en el mapa 9, de valors productius):

Espai d'interès agrari del Baix Empordà: espai format per quatre zones diferenciades (sud de Bellcaire d'Empordà, plana del baix Ter, zona al·luvial del riu Daró i els entorns de Canapost i Peratallada. La descripció de cadascuna d'aquestes zones es troba al capítol 7 (Valors en el paisatge).

Espai d'interès agrari de l'Alt Empordà: zona d'alta productivitat agrícola on predominen conreus intensius de blat de moro, fruita dolça, gira-sol, blat, etc.

Espai d'interès agrari de la Vall d'en Bas: zona d'elevada productivitat on predominen conreus de blat de moro i farratges amb parcel·les de mides semblants i amb una xarxa reticular de camins que l'estructuren.

Espais agrícoles singulars

Són espais agrícoles, sovint formant part de les zones d'elevat valor productiu que, més enllà d'aquesta característica i de ser bons connectors paisatgístics, presenten altres singularitats definides per la tipologia del cultiu, l'estructura de les parcel·les, la forma o l'extensió (cartografiats en el mapa 6.3 de valors estètics):

Peces de la Rovina i Closa de la Vila: espai situat a l'est de la urbanització d'Empuriabrava, caracteritzada per petits conreus allargassats, regulars i compactes situats perpendicularment als canals i camins que els estructuraven.

Closes del Ter Vell: conjunt de petits conreus o pastures delimitats per marges o tanques de vegetació arbòria, majoritàriament tamarius, que es troben a les proximitats del Ter Vell.

Pla de Martís: zona de conreu situada al nord de Banyoles, que es caracteritza per ser una àrea gran, de parcel·les de mida mitjana i petita, compacta i plana, amb uns límits clarament definits per boscos aciculifolis i sense la presència de grans construccions ni d'infraestructures, tret del límit sud, on hi creua la carretera C-66.

Estany de Banyoles: conjunt d'espais agrícoles disposats a l'oest de l'estany de Banyoles, encaixonats entre l'estany i la serra de Sant Patllari i intercalats amb petits estanyols.

Riera de Santa Coloma: conjunt de conreus de vivers de mida mitjana i petita, d'estructura regular, situats entre Santa Coloma de Farners i Riudarenes i encaixonats entre la riera de Santa Coloma i el riu d'Esplet.

Arrossars de Pals, Fortià, Sant Pere Pescador i Bellcaire d'Empordà: Conjunt d'arrossars de les planes de l'Alt i el Baix Empordà. El seu cicle vegetatiu provoca grans canvis estacionals en el paisatge.

Valls d'en Bas i Bianya: zona on predominen conreus de blat de moro i farratges amb parcel·les de mides semblants i amb una xarxa reticular de camins que l'estructuren. La disposició dels conreus a la plana del fons de vall, juntament amb els relleus elevats que l'envolten, provoquen una harmonia visual de conjunt molt singular en el marc de les Comarques Gironines.

Espais agroforestals singulars

Són espais agrícoles i forestals entrelligats que, més enllà del seu valor productiu i de connector paisatgístic, presenten singularitats definides per la tipologia del cultiu, l'estructura de les parcel·les, la forma o l'extensió (cartografiats en el mapa 6.3 de valors estètics):

Mosaic dels Aspres: espai caracteritzat per relleus ondulats entre la plana empordanesa i les serres del Cap de Creus i l'Albera, on predominen conreus de vinya i olivera intercalats amb petites bosquines.

Mosaic de Terrades: mosaic situat a les proximitats de la població de Terrades on destaquen els conreus de fruita dolça, principalment cirerers, que, juntament amb els boscos mixtos de pi i alzina, formen un mosaic cromàticament molt interessant, especialment a la primavera, quan floreixen els cirerers.

Mosaic dels Terraprimers: àrea de relleu ondulat de grans dimensions compresa entre els cursos mitjos del Ter i del Fluvià on s'intercalen conreus, principalment herbacis de secà, amb petits pobles o veïnats i boscos mixtos de pi i alzina.

Mosaic de les Gavarres: relleus suaus situats al perímetre del massís de les Gavarres (des de Girona fins a Calonge), on predominen conreus herbacis i de secà i bosquines de pi i alzina, sovint intercalats amb petits nuclis. Els conreus s'estructuren mitjançant petites parcel·les seguint el curs de petites rieres paral·leles entre elles.

Mosaic de Brunyola: mosaic on destaquen els conreus d'avellaners distribuïts en franges allargassades on s'intercalen franges, també allargassades, de petites bosquines. Cal destacar el contrast cromàtic que genera la floració dels avellaners a la primavera.

Plans de Canet d'Adri: zona caracteritzada per relleus suaus i per petites planes on s'intercalen parcel·les de conreu de mida gran o mitjana amb grans masses boscoses.

D'altra banda, en el conjunt de les Comarques Gironines hi ha sistemes d'**hortes** de gran valor productiu, social, cultural, ambiental i urbanístic. Es tracta d'estructures parcel·làries de conreus hortícoles associades normalment a l'àmbit periurbà, tot i que també n'hi ha d'urbanes, que contribueixen a la formació d'una imatge de qualitat adaptada a la identitat local i poden aportar beneficis socials de diversa índole. En els últims anys s'han promogut nombroses experiències pilot d'ordenació d'horts existents i s'han realitzat projectes de creació de nous horts amb funcions lúdiques i socials. El cas més emblemàtic a les Comarques Gironines són les hortes de Santa Eugènia, entre Girona i Salt. A part de les Hortes de Sant Eugènia, a les Comarques Gironines, destaquen les hortes de Bescanó, Anglès, Amer, les Planes d'Hostoles, Olot, Castellfollit de la Roca, Ripoll, Sant Jaume de Llierca, Llançà, Besalú, Vilabertran, Figueres, Cabanes, Peralada, Castelló d'Empúries, Ullà, Torroella de Montgrí, Bisbal d'Empordà, Sant Feliu de Guíxols, Llagostera i Santa Coloma de Farners.

Finalment, una estructura agrícola que es troba per totes les Comarques Gironines és el **patró agroforestal de terrasses de conreu i bosc**. Es caracteritza per representar àrees amb pendent que s'han aterrat per poder-hi conrear. Normalment estan situades en espais muntanyosos on predominen les masses forestals denses (Guillers, Alta Garrotxa, Valls del Freser, Vall de Camprodon, etc). Aquestes terrasses, que en alguns casos estan formades per murs de pedra seca, contrasten cromàticament amb els espais boscosos dels seus límits i tenen un gran valor paisatgístic.

Figura 13.16. L'Alta Garrotxa és un dels espais de les Comarques Gironines on les formacions geomorfològiques prenen més força i espectacularitat.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 15

Unes singularitats i conjunts geomorfològics (volcans, penya-segats, cales, cingleres, turons etc.), preservades com a elements configuradors del paisatge, revalorant el seu caràcter i el contacte amb l'entorn.

La morfologia natural del territori és el resultat dels fenòmens orogràfics i erosius produïts al llarg del temps. La morfologia del territori és una referència paisatgística que dona caràcter i coherència al sistema d'espais lliures, d'assentaments i d'infraestructures i, en conseqüència, s'ha de prendre com a referència primigènia.

Dins del paisatge de les Comarques Gironines són abundants les singularitats puntuals, de tipus geomorfològic, que afegeixen un valor afegit a uns entorns paisatgístics de gran rellevància i qualitat. Ja siguin els volcans de la Garrotxa, les cales i penya-segats de la Costa Brava o les cingleres del Cabrerès - Puigsacalm, entre d'altres, gaudeixen d'una gran rellevància i permeten identificar immediatament el context territorial del qual formen part, i el qual han ajudat a configurar al llarg del temps. L'objectiu de revalorar aquestes singularitats es deu a motius de pervivència de la identitat local i per maximitzar el seu poder d'atracció, de cara a un desenvolupament territorial vinculat amb els valors paisatgístics inherents al territori.

Les principals singularitats geomorfològiques de les Comarques Gironines són:

- Delta de la Tordera.
- Penya-segats i cales de Cap de Creus, del Montgrí, del massís de Begur i de l'Ardenya -Cadiretes.
- Illes Medes i illes Formigues.
- Aiguamolls de l'Empordà i del Baix Ter.
- Dunes de Pals, dunes interiors de Torroella de Montgrí, dunes interiors de Begur/ Regencós.
- Cingleres de Ribelles, Castellfollit de la Roca, cingles al voltant del Pantà de Boadella (serrat de Centinella, penya-segats de la Muga, muntanya de Santa Magdalena), del Far, Puigsacalm, Sant-Roc, Montgrony, cingles de Gitarriu.
- Congost de Sadernes, Grau d'Escales (vall d'Hortmoier).

- Volcans de les Valls d'Olot, de la Crosa de Sant Dalmai, volcà de la Banya del Boc, volcà del Camp Ninots i volcà del Puig d'Adri.
- Cresta de les Gavarres.
- Sistema lacustre de Banyoles.
- Formacions granítiques de l'Ardenya (Doms de solius, Pedralta, Carcaixells d'en Dalmau, etc.).
- Xarxa de turons de l'Empordanet-Baix Ter.
- Ondulacions del relleu de la plana de la Selva.
- Muntanya del Montgrí i cims de les Agudes, Bassegoda i Sant Marc.
- Vall de Núria.

Figura 13.17. El mirador de Sant Elm, a Sant Feliu de Guíxols, és un dels més reconeguts per la població de les Comarques Gironines, i gaudeix de grans perspectives del litoral gironí.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 16

Un sistema d'itineraris i miradors que emfatitzin les panoràmiques més rellevants i permetin descobrir i interactuar amb la diversitat i els matisos dels paisatges de les Comarques Gironines.

Uns punts d'observació dels paisatges urbans i rurals són els miradors. Aquests espais privilegiats ens inviten, sedueixen, estimulen i, evidentment, ens faciliten la contemplació i l'estima pels paisatges, i al mateix temps podem experimentar-hi verdaderes sensacions de plaer i tranquil·litat. No es tracta, doncs, d'una contemplació merament visual, sinó també emocional i vivencial.

Els miradors més estratègics acostumen a localitzar-se en llocs elevats, accessibles, de major amplitud escènica i amb vistes atractives i variades que permeten captar tots els matisos dels paisatges i fins i tot interactuar amb ells. En aquest sentit, la geomorfologia de les Comarques Gironines, territori marcat per una successió de planes i muntanyes que s'eleva ràpidament des de les cotes baixes, afavoreix l'existència d'una gran multitud de cims i altres enclavaments enlairats, aptes per contemplar el paisatge en tota la seva extensió. Es tracta de cims, edificis públics de les ciutats, places, muralles, torres, castells, ermites, marges de les carreteres, llocs que poden tenir al mateix temps una forta càrrega simbòlica i emocional per a la població.

Alguns dels miradors inclouen mitjans explícits per a la interpretació dels paisatges, sobretot panells, mentre que en d'altres l'essència de cada paisatge i el seu significat poden induir-se a través d'altres tipus d'elements més suggerents, o simplement pel propi coneixement, percepció i mirada. La conversió d'aquests indrets en miradors i la creació d'una xarxa integrada de miradors pot esdevenir una oportunitat per a la promoció turística i una de les formes més efectives de sensibilitzar la població sobre els valors del paisatge.

Seguint els criteris esmentats (més detallats en el capítol 2), a les Comarques Gironines s'han detectat 95 miradors per les panoràmiques paisatgístiques que ofereixen (veure Mapa 4.1 Miradors). Són els següents:

El Mont	- El Pedró de Pals
- Sant Elm	- Mare de Déu dels Àngels
- Turó de Sant Joan	- Plaça de la fortalesa d'Hostalric
- Mare de Déu del Far	- Muralla de Girona
- Far de Cap de Creus	- Observatori Senillosa
- Far de Sant Sebastià	- Puig de la Mala Veïna
- Castell del Montgrí	- Plaça del castell de Llagostera

- Puigsou
- Puig Neulós
- Tregurà de Dalt
- Puig Redon
- Collada de Fontalba
- Bassegoda
- Carcaixells d'en Dalmau
- Turó d'Altrera
- Cabana de l'Arqueta
- Castell de Mont-roig
- Tortuga-Serrat Sentinella
- Mirador d'Empordà
- Taga
- Montgrony
- Sant Antoni
- Castell de Milany
- St. Miquel de Falgars
- Puigsacalm
- Mare de Déu de Cabrera
- La Salut
- Coll de Perafità
- Mas Ventós
- Castell de Sant Salvador
- Puig del Claper
- Castell de Begur
- Castell d'Empordà
- Puig Pasquala
- Puig de Sant Martíria
- Santa Magdalena
- Sant Miquel de la Roca
- Puig d'Arques
- Romanyà de la Selva
- Castell de Sant Miquel
- Castell de Farners
- Mare de Déu d'Argimont
- Santa Barbara
- Mare de Déu del Coll
- Puig Castellar (Fogars de la Selva)
- Castell de monseriu
- Sants Metges
- Punta Montgó
- Castell de St. Ferran
- Turó de Sant Jordi
- Brunyola
- Volcà de la Crosa
- El Balcó de l'Escala
- Sta. Brígida
- Ermita de St. Roc
- St. Patllari
- La Banya del Boc
- Puig de Calmelles
- Fort de Bellaguarda
- Castell de Requesens
- Castell de Rocabertí
- Puig Segalar
- Puig Castellar (Fontcoberta)
- Puig de Valldevià
- Collet de Xoriguera
- Sant Antoni Vell
- Coll d'Ares
- Montsacopa
- Castell de Finestres
- Collada de Toses

Destaquen, per les àmplies panoràmiques, per la singularitat d'aquells paisatges que es poden contemplar, i perquè a més compten amb un cert reconeixement popular; els següents miradors:

- El Mont
- Mare de Déu del Far
- Far de Cap de Creus
- Far de Sant Sebastià
- Plaça de la fortalesa d'Hostalric
- Muralla de Girona
- Observatori Senillosa
- Plaça del Castell de Llagostera
- Puigsou
- Puig Neulós
- Tregurà de Dalt
- Puig Redon
- Collada de Fontalba
- Turó de Sant Joan
- Sant Elm
- Castell de Montgrí
- El Pedró de Pals
- Puig de Mala Veïna (carretera de Peralada a Garriguella)
- Castell de Montsoriu
- Mare de Déu dels Àngels

D'altra banda, cal tenir present que les carreteres són, actualment, les principals vies de penetració i coneixement dels paisatges i un element fonamental del model territorial. Les principals rutes, motoritzades i no motoritzades, són una oportunitat per a l'observació i gaudi dels paisatges de les Comarques Gironines perquè ofereixen una visió dinàmica del paisatge que permet copsar els elements més rellevants de cadascun d'ells.

Els itineraris motoritzats, que transcorren principalment per carreteres de la xarxa viària i, en algun cas, per camins i pistes forestals o rurals en un estat acceptable per a la circulació, permeten contemplar una àmplia varietat de paisatges (veure mapa 4.2 Itineraris).

Els itineraris no motoritzats, per la seva banda, permeten fixar-se en els detalls i els elements menuts presents en els paisatges, afavorint una contemplació i interacció més reflexiva sobre els paisatges observats.

Tant uns com els altres recorren aquells paisatges o elements dels paisatges que són més valorats (vinyes, espais naturals, etc.), però també a través de vies i camins que puguin posar en valor espais menys valorats, sobretot els més degradats. En tant que els valors del paisatge s'aprecien a partir de la seva percepció, és un objectiu d'abast general facilitar l'accés dels ciutadans a aquells llocs on la percepció i la interacció amb el paisatge és més àmplia i suggerent.

El conjunt d'itineraris rodats i no rodats identificats per les Comarques Gironines són els següents:

Itineraris rodats:

- AP-7	- NII - la Vajol
- Girona - Ulldeter	- Ribes de Freser - Bruguera
- Eix ferroviari Portbou - Hostalric	- Ribes de Freser - Baell
- Llançà - Ribes de Freser	- Bruguera - Colònia Estabanell
- Guilleries - Olot	- Sant Bernabé de les Tenes - Santa Maria de Besora
- Costa Brava	- Cadaqués - Far del Cap de Creus
- Rocabruna - Beget - Oix	- Carretera vella Colera - Portbou
- Sant Pau de Segúries - Vall del Bac	- Vilajuïga - Sant Pere de Rodes - Port de la Selva
- Tossa de Mar - Sant Feliu de Guíxols	- Palafrugell - Cap de Begur
- Tossa de Mar - Llagostera	- Serra de Daró - Vulpellac
- Lloret - Vidreres	- Canapost - Sant Julià de Boada
- NII - Garriguella	- Banyoles - Esponellà
- NII - Cantallops	- Estany de Banyoles
- Agullana - Boadella	- Cornellà del Terri - Borgonyà

- Biure - Pont de Molins	Itineraris no rodats:	- Ruta de les Serres
- Llers - Sant Llorenç de la Muga	- GR-1	- Canet d'Adri - Sant Roc
- Avinyonet de Puigventós - Vilarig	- GR-2	- Sant Pere de Llorà - volcà de la Banya del Boc
- Lladó - Mare Déu del Mont	- GR-3	- PR-C-120 Banyoles - Rocacorba
- Girona - Madremanya	- GR-11	- Feitus - Costabona
- Madremanya - Sant Martí Vell	- GR-83 Camí del Nord	- Santuari de Núria - Puigmal - collada de Fontalba
- Madremanya - La Bisbal d'Empordà	- GR-92	- GR-11-7
- Cassà de la Selva - La Bisbal d'Empordà	- GR-178 Ruta d'en Serrallonga	- GR-11-8
- Llagostera - La Bisbal d'Empordà	- GR-210 Ruta del Ter	- Valls de Sant Iscle i del Vallac
- Hostalric - Anglès	- Ruta del Carrilet	- Fageda d'en Jordà - Santa Margarida - Crosca
- Caldes de Malavella - Cassà de la Selva - Riudellots	- Ruta del Ferro i del Carbó - Camí Ramader	- Tres colades - cingleres de Sant Joan les Fonts
- Maçanet de la Selva - Hostalric - Mallorquines	- Ruta del Tren Petit	- Vilafreser - Ollers
- Canet d'Adri - Puig d'Adri	- Oix - Vall del Bac	- Pujals dels Pagesos - Vilavenut - Esponellà
- Sant Gregori - Sant Aniol de Finestres	- El Talló	- Bàscara - Ventalló
- Garriguella - Palau-saverdera	- Solius - Carcaixells d'en Dalmau	- Maçanet de Cabrenys - Roc de Frausa
- C-31 - Albons	- Sant Feliu de Guixols - Sant Baldiri	- Ruta d'en Carles Bosch de la Trinxeria
- Albons - Vilajuïga	- Sant Climent megalític	- Salt - Llambilles
- Sant Esteve de Guialbes - Esponellà	- Rabós - Sant Quirze de Colera - Vilamaniscle	- Vallcanera - Serra Magre
- Orriols - Vilopriu - Bàscara	- La Vajol - Darnius - Pantà de Boadella	- Ruta de la Crosa de Sant Dalmai
- Medinyà - Jafre	- Capmany - Estanys Canadal	- Camps de l'Onyar - Caldes de Malavella - Sant Maurici
- Maçanet de Cabrenys - el Moixer	- Gombrèn - Pedró de Tubau	- Voltants de Peralada
- Maçanet de Cabrenys - Costoja	- Montgrony - Costa Pubilla	- Pontós - Sant Pere Pescador
- La Vajol - coll de Manrella	- Ribes de Freser - Camprodon	- Sant Pere Pescador - Roses
- Cantallops - Requesens	- Portbou - Querroig	- Roses - Figueres
- Espolla - coll de Banyuls	- Cap Norfeu	- Lladó - Sant Llorenç de la Muga
- Camprodon - coll d'Ares	- Roses megalítica	- Tordera - Blanes
- Setcases - Espinavell	- Portbou - Puig d'en Jordà	- Tordera - GR-92 - Blanes
- Setcases - Ribes de Freser	- Palafrugell - Begur	- Vilarig - Llers - la Muga
- la Roca - Ribes de Freser	- Voltants Mare de Déu del Mont	- Rupit - el Far - Sant Martí Sacalm
- Ribes de Freser - collada de Toses	- Pic de les Bruixes i Comanegra	
- Ribes de Freser - Queralbs - collada de Fontalba	- Sadernes - Sant Aniol d'Aguja	
- Cremallera Ribes de Freser - Núria	- PR-C 108	
- Olot - Sant Martí de Campmajor	- PR-C 109	
- Vall d'en Bas	- Estany de Banyoles - les Estunes	
- Olot - Batet - Santa Pau	- Cornellà del Terri - Camós	
- Hostalric - punta de la Tordera	- Quart - Monells	
- Sant Celoni - Viladrau - Arbúcies	- Cassà de la Selva - Cruïlles	
- Sant Esteve d'en Bas - Rupit	- Sant Mateu del Montnegre - Sant Cebrià de Lledó	
- Sant Celoni - Breda - Fogueres de Montsoriu	- Ruta de les deu ermites	
- Breda - Riells	- Camí de can Petrinxo	

* S'han subratllat els itineraris de major importància i que abasten tot l'àmbit de les Comarques Gironines.

Figura 13.18. La muntanya del Mont, amb el santuari de la Mare de Déu del Mont al capdamunt, esdevé un fons escènic emblemàtic per a bona part de la població de les Comarques Gironines.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 17

Unes fites i fons escènics preservats i revalorats que es mantinguin com a referents visuals i identitaris de qualitat.

Les Comarques Gironines mantenen unes perspectives paisatgístiques o relacions figura-fons (nuclis amb fesomia singular, singularitats geomorfològiques, fons escènics,...) que tenen un paper rellevant en la composició de les imatges que es perceben i posen en valor la diversitat, la particularitat, la bellesa, la història i el significat dels seus paisatges. És important mantenir un paisatge que conservi, recuperi i posi en valor aquests referents visuals i identitaris més notables.

Són fites del paisatge els nuclis encimbellats, els nuclis amb una fesomia singular (que conformen la silueta urbana o "skyline" de pobles i ciutats, com pot ser el cas de la Catedral i Sant Fèlix a Girona), les singularitats geomorfològiques, els castells... que, per la seva ubicació - encimbellada, en una plana, en carena,...- i pel seu valor, constitueixen components clau de les imatges del territori.

D'altra banda, els fons escènics configurats per l'orografia (com el Massís del Montgrí des de la plana empordanesa, també conegut com el "bisbe mort") i la vegetació complementen aquesta imatge i li donen base. Aquests fons escènics tenen un eminent valor paisatgístic tant des del punt de vista simbolicidentitari com estètic, per la qual cosa requereixen d'un tractament paisatgístic especial.

A les Comarques Gironines s'han identificat les següents fites i els següents fons escènics:

Fons escènics emblemàtics:

- Cap de Creus, Serra de Rodes Albera, Salines, Canigó, Montgrí, Gavarres, Montseny, Guillerries, el Far, Mare de Déu del Mont, Bassegoda, Sant Marc, Comanegra, Rocacorba, Costabona, Bastiments, Gra de Fajol, Fontlletera, Puigmal, Cingle d'Aiats, Cabrera, Llancers, Puigsacalm, Santa Magdalena, Els Plans, serra Cavallera-Taga, Ardenya-Cadiretes, Montnegre.

Fites:

- **Nuclis amb fesomia singular** (descrits en l'objectiu de qualitat paisatgística 1):

Nuclis encimbellats: Ultramort, Sant Iscle d'Empordà, la Pera, Púbol, Ullastret, Gualta, Palau-sator, Peratallada, Pals, Torrent, Fontanilles, Fonteta, Llabià, Matajudaica, Casavells, Cruïlles, Madremanya, Llagostera, la Roca, Hostalric, el Mallol, el Far d'Empordà, Bellcaire d'Empordà, Castell d'Empordà, Espinavell.

Patró de l'Empordanet: Tor, la Tallada, Jafre, Ultramort, Parlavà, Corçà, Monells, la Pera, Púbol, Vulpellac, Canapost, Ullastret, Serra de Daró, Gualta, Palau-sator, Peratallada, Fontclara, Pals, Torrent, Fontanilles, Fonteta, Llabià, Matajudaica, Casavells, Cruïlles, Sant Sadurní de l'Heura, Madremanya, Castell d'Empordà, Sant Feliu de Boada, Sant Julià de Boada, Sant Iscle d'Empordà, Ruplà i Foixà.

Patró de la plana de l'Empordà: Fortià, Vilabertran, Vilanant, Vilamalla, Torroella de Fluvià, Sant Miquel de Fluvià, Riumors, Siurana, Ordis, Borrassà, Ventalló, Albons, Avinyonet de Puigventós, Vilasacra, Garrigàs, Pontós, Cabanes, l'Armentera, Vilacolum, Vilarnacolum, Viladamat, Lladó, Navata, el Far d'Empordà.

Patró dels Aspres: Campmany, Sant Climent Sescebes, Espolla, Cantallops, Rabós, Masarac, El Morassac, Vilamaniscle, Mollet de Peralada, Garriguella, Delfià, Peralada, Vilajuïga, Pau i Vilarnada.

Patró dels Terraprims: Vilaür, Camallera, Orfes, Esponellà, Crespià, Espinavessa, Fontcoberta, Sant Marçal de Quarentella, Parets d'Empordà, Vilademuls, Sant Esteve de Guialbes, Les Olives, Pujals dels Cavallers, Pujals dels Pagesos, Santa Llogaia del Terri, Vilafreser, Ravós del Terri, Gaüses, Llampaies, Arenys d'Empordà, Galliners, Vilamarí, Viella, Perles, Vilavenut, veïnat de Deri, Viladamí.

Patró de muntanya pirinenca: Espinavell, Vallfogona, Rocabruna, Molló, la Roca, Abella, Setcases, Tegurà, Pardines, Bruguera, Campelles, Queralbs, Ventolà, Dòrria, Nevà, Fornells de la Muntanya, Toses, Serrat.

Patró del litoral: Colera, Port de la Selva, Port Lligat, Cadaqués, Sant Martí d'Empúries, Sa Tuna, Calella de Palafrugell, Tamariu.

Altres nuclis: Castellfollit de la Roca, Hostalets d'en Bas, Joanetes, Santa Pau, Sant Andreu Salou, Oix, Beget, Falgars d'en Bas, Sant Privat d'en Bas, Riudaura, Sant Martí Vell, , Sant Miquel de Campmajor, Mieres, Llofríu, Juià, Lladó, Sant Llorenç de la Muga, Osor, Sant Dalmai, Romanyà de la Selva, Boadella d'Empordà, la Selva de Mar, Sant Aniol de Finestres, s'Agaró.

- Singularitats geomorfològiques

- Cingleres de Ribelles, Castellfollit de la Roca, cingles al voltant del Pantà de Boadella (serrat de Centinella, penya-segats de la Muga, muntanya de Santa Magdalena), Puigsacalm, Sant Roc, Montgrony, Cingles de Gitarriu.
- Vall de Núria.
- Formacions granítiques de l'Ardenya (Doms de solius, Pedralta, Carcaixells d'en Dalmau,...)
- Muntanya del Montgrí i cims de les Agudes, Bassegoda i Sant Marc.
- Illes Medes i illes Formigues.

- Castells

Castell de Roses, castell de Panissars, castell de Farners, castell de Montgri, castell de Peralta, castell d'Empordà, castell de Solius, castell del Coll, castell de Rocabrúna, castell d'Oix, Sant Ferriol, castell d'Hostoles, castell de Milany, castell de Creixenturri, castell de l'Arget, castell de Mataplana, castell de Sant Ferran, castell de Sant Salvador, torre de Norfeu, castell de Requesens, castell de Tossa de Mar, fort de la Bellaguarda, castell de Sant Julià, torre Montgó, castell de Sant Joan de Blanes, castell de Quermensó, castell d'Hostalrich, castell de Montsoriu.

- Esglésies i ermites

Catedral i església de Sant Fèlix de Girona, Sant Onofre, Mare de Déu de la Salut, Santuari de Núria, Sant Francesc, Santa Maria de Colera, Mare de Déu dels Àngels, Santa Llúcia d'Arboç, Mare de Déu del Far, Sant Miquel de Castelló, Mare de Déu de Montgrony, Mare de Déu del Mont, Santa Maria del Collell, Beget, Sant Pere de Rodes, Mare de Déu del Cos, el Remei (Ripoll), Santa Maria de Porqueres, Sant Elm, la Salut de Terrades, Mare de Déu d'Argimon, Santa Maria de Rocacorba.

- Fars

Far de Cala Nans, far de Roses, far de Sant Sebastià, far Cap de Begur, far de la Meda Gran, far del Cap de Creus, far de punta de s'Arnella, far del Cap de Tossa de Mar.

Figura 13.19. El litoral de Portbou, espai fronterer amb carreteres sinuoses, penya-segats pronunciats i vessants abancalats amb murs de pedra seca, entre d'altres valors, és una porta d'entrada excel·lent al litoral gironí pel nord.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 18

Una façana marítima que mantingui la identitat paisatgística de cada lloc, els valors i elements propis de caràcter natural, històric, cultural i etnogràfic de la primera línia de costa (espais naturals, camins de ronda, fars, edificis d'estil modernista i colonial, passejos marítims, «tinglados» i instal·lacions portuàries).

La façana marítima de les Comarques Gironines conté valors naturals, arquitectònics, urbanístics i culturals que li donen un caràcter singular. Entre els naturals, destaquen el cap de Creus, els aiguamolls de l'Empordà, els espais dunars de la plana de l'Empordà i el Baix Ter, els paratges de les cales Castell i Pinya de Rosa i el massís de l'Ardenya-Cadiretes, entre altres. Aporten diversitat natural i espongen la façana litoral, configurant, juntament amb els espais humanitzats amb arrels històriques, un mosaic paisatgístic de gran vàlua. Alguns d'aquests paisatges litorals amb valor natural es tracten en altres objectius de qualitat paisatgística, com és el cas de les zones humides (objectiu de qualitat paisatgística 9), les platges i dunes (objectiu de qualitat paisatgística 11), les singularitats geomorfològiques (objectiu de qualitat paisatgística 15) i els paisatges naturals (objectiu de qualitat paisatgística 13).

Els elements arquitectònics, urbanístics i culturals es poden sintetitzar en quatre tipus bàsics: el perfil d'assentaments històrics; els passejos marítims i les edificacions burgeses; el patrimoni vinculat al turisme tradicional, i els ports. El sistema d'assentaments té un precedent cultural en les ciutats gregues i romanes d'Empúries, Roses i Blanes. L'època medieval és, però, el moment clau en la fixació de la xarxa urbana i en la definició dels seus trets morfològics. La síntesi entre una orografia complexa, marcada per l'alternança entre espais amb un relleu abrupte i espais de terra baixa amb aiguamolls; una economia difícil, orientada tradicionalment a una pesca i una agricultura escassa, i la inseguretat vinculada als atacs dels pirates, van adobar la configuració d'unes poblacions singulars, resguardades en ports naturals i cales, amb formes orgàniques adaptades a la topografia, i amb una presència abundant de sistemes de defensa: castells, muralles i torres de defensa (els municipis on més predominen aquests elements històrics de caràcter defensiu són: Blanes, Tossa de Mar, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Palafrugell, Begur, Torroella de Montgrí, l'Escala, Roses i Cadaqués). Nous assentaments de traça regular, com Palamós, al segle XIII, i l'Escala i Colera, als segles XVII i XVIII, completen el sistema d'assentaments històrics.

L'expansió de la indústria surera i l'obertura del comerç colonial van transformar les façanes marítimes en espais amb una nova funció productiva i comercial, de manera que hi van proliferar nous usos i edificacions, com ara magatzems, drassanes i molls (en aquest sentit, cal des-

taçar les estructures portuàries històriques de Blanes, Lloret de Mar, Tossa de Mar, Sant Feliu de Guíxols, Castell-Platja d'Aro, Palafrugell, Begur, Port de la Selva, Llançà i Colera). Al seu torn, a la costa es van començar a construir fars per facilitar la navegació. Progressivament, les burgesies locals van convertir les façanes marítimes en un espai de representació del seu estatus social emergent, a través de la fixació de nous passejos arbrats i la construcció d'elegants edificacions, dissenyades segons els canons estètics de l'època: modernisme i noucentisme. Així mateix, els indians, els emigrants que van tornar d'Amèrica havent fet fortuna, van construir nous palaus i cases senyorials amb influències de l'arquitectura colonial. En aquest sentit, els principals municipis que encara conserven construccions burgeses o indians són Blanes, Lloret de Mar, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Palafrugell, Begur i Cadaqués. Lligat a aquestes construccions, també es van urbanitzar passejos marítims, que s'han convertit en els principals espais públics dels nuclis litorals.

El model turístic tradicional, desenvolupat durant la primera meitat del segle XX, va tenir una relació amable amb el paisatge. Els nuclis històrics acolliren noves residències de planta noble i petits establiments hotelers. Més enllà dels nuclis urbans, es van construir segones residències emplaçades en llocs aïllats i elevats, amb bones vistes sobre el mar i amb amplis jardins botànics dissenyats per naturalistes i paisatgistes il·lustres, com el jardí Botànic Mar i Murtra de Blanes, obra de Karl Faust; els Jardins de Santa Clotilde de Lloret de Mar, obra de Nicolau Rubió i Tudurí; o els jardins de Cap Roig, obra de Dorothy Webster i Nicolai Woevodsky. La instal·lació d'intel·lectuals i artistes va tenir un referent en el pintor Salvador Dalí, que es va establir en una barraca de pescadors a la cala de Portlligat, a Cadaqués, l'any 1930, i que a través de posteriors ampliacions va convertir en la seva residència habitual i el lloc on va desenvolupar la seva tasca artística. Destaca també la construcció del nucli d'estiueig de s'Agaró, a Castell-Platja d'Aro. L'obra fou encarregada a l'arquitecte Rafael Masó el 1924 i va constituir un cas pioner i únic en el litoral català per la integració d'un conjunt residencial, amb xalets de luxe, en el paisatge de l'indret, a primera línia de mar. També a s'Agaró s'hi va construir un dels primers establiments hotelers que encara es conserva: l'Hostal de la Gavina; així com el primer camí de ronda per a la passejada i la contemplació del paisatge, el 1944. Finalment, la platja va començar a adquirir nous usos vinculats al lleure i al bany, i, com a conseqüència, es van construir instal·lacions específiques, com els banys de Sant Elm, de 1922, a Sant Feliu de Guíxols.

El desenvolupament del turisme de masses va transformar substancialment la façana marítima de la Costa Brava. La majoria dels nuclis històrics van veure la proliferació de noves edificacions que van configurar un perfil urbà més dens i en alçada. Així, la fisonomia original de molts pobles de pescadors s'ha anat veient alterada progressivament a causa de l'aparició de blocs

d'apartaments de grans dimensions, trencant l'harmonia paisatgística anterior al «boom» turístic. Al seu torn, van néixer nous nuclis d'estiueig i moltes urbanitzacions, que van colonitzar vessants i cales litorals. A les platges van aparèixer també construccions efímeres associades als usos turístics de temporada: «tinglados» i «xiringuitos». En aquest sentit, hi ha zones del litoral que actualment presenten un continu urbà format per edificacions residencials i turístiques que uneix nuclis o entitats urbanes diferents al llarg de la façana marítima. Els principals casos de continus en la façana litoral de les Comarques Gironines són: Lloret de Mar-Blanes, Canyelles, urbanitzacions al nord de Tossa de Mar, S'Agaró-Sant Feliu de Guíxols, Platja d'Aro-S'Agaró, Sant Antoni de Calonge sud, Sant Antoni de Calonge-Palamós, La Fosca-Palamós, Callella sud, Llafranc, Tamariu, Cap de Begur, Sa Punta, l'Escala est, Roses est, Cadaqués-S'Oliguera-Portlligat, Port de la Selva nord, Llança sud, Llança nord i Colera Nord (cartografiats en el mapa 10, relacionat amb les dinàmiques paisatgístiques).

D'altra banda, en les últimes dècades han aparegut habitatges i altres construccions dins del domini públic marítim – terrestre i zones adjacents, prop de cales i penya-segats de gran bellesa estètica. En alguns casos, els propietaris d'aquestes finques han arribat a tancar els camins de ronda, de titularitat pública, i han provocat queixes ciutadanes.

En tot cas, encara hi ha molts espais valuosos que s'han mantingut gairebé intactes, com pot ser el cas de Calella de Palafrugell, la platja de Castell (Palamós), grans trams de la platja de Pals, la desembocadura del Fluvià, etc. La protecció de la façana marítima, ja iniciada mitjançant eines com el Pla Director Urbanístic del Sistema Costaner (PDUSC, I i II), ha de garantir la preservació dels seus valors paisatgístics i el manteniment dels elements propis de caràcter històric, cultural i etnogràfic que es localitzen a primera línia de la costa.

Un nombre important dels elements patrimonials ressenyats estan inclosos dins dels catàlegs de Béns d'Interès Local (BCIL) i, alguns d'ells, com a Béns d'Interès Nacional (BCIN). En qualsevol cas, cal vetllar per la cura dels elements patrimonials en la seva dimensió de conjunt i les relacions que estableixen amb els altres elements que configuren la delicada estructura del paisatge de la façana marítima. Així mateix, molts espais naturals han estat declarats Espais d'Interès Natural (o, fins i tot, compten amb figures de major protecció) i d'altres han estat protegits pel PDUSC. Relacionat amb els valors del paisatge litoral, també cal esmentar el paper importantíssim dels camins de ronda, ja que han esdevingut unes vies excepcionals per a la contemplació i gaudi dels diversos i variats paisatges costaners. Actualment, molts d'aquests camins requereixen d'actuacions de rehabilitació i recuperació.

Caldrà, en qualsevol cas, vetllar no només per la salvaguarda de tots aquests espais singulars, sinó també per garantir-ne la gestió i potenciació en el marc d'una concepció global del mosaic d'espais que configuren el paisatge de la façana litoral: nuclis litorals tradicionals, vil·les i jardins, camins de ronda, ports, penya-segats i cales, platges, zones dunars i aiguamolls,...